

POSLOVNO-KOMERCIALNA ŠOLA CELJE
Poklicna in strokovna šola

FORMALNOPRAVNA UREDITEV POLOŽAJA
NEAVTOHTONIH MANJŠIN V SLOVENIJI

Avtorici:
Maja Kapušar, 4. a
Lea Okorn, 4. a

Mentor:
Dr. Božidar Veljković, prof. polit.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2008

**FORMALNOPRAVNA UREDITEV POLOŽAJA
NEAVTOHTONIH MANJŠIN V SLOVENIJI**

ŠIFRA: DIABOLO

LETNIK: ČETRTE

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2008

KAZALO

<i>POVZETEK</i>	1
<i>ABSTRACT</i>	1
1 UVOD.....	2
1.1 Izbira in opredelitev raziskovalnega problema.....	2
1.2 Določitev raziskovalnih ciljev.....	3
1.3 Formulacija hipotez.....	3
1.4 Metode dela in načrt raziskovanja.....	4
1.5 Omejitve pri izdelovanju naloge.....	4
2 TEORETIČNI DEL NALOGE.....	5
Varstvo manjšin po drugi svetovni vojni.....	5
2.1 Nastajanje novega modela varstva manjšin.....	5
2.2 Varstvo manjšin in Združeni narodi.....	6
2.3 Varstvo manjšin, tretjemu tisočletju naproti.....	11
2.4 Varstvo manjšin v Sloveniji.....	14
2.5 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih.....	27
2.6 Uporaba listine v Sloveniji.....	32
3 PRAKTIČNI DEL NALOGE.....	34
4 OVREDNOTENJE HIPOTEZ.....	41
5 ZAKLJUČEK.....	42
6 LITERATURA.....	43
7 PRILOGE.....	44

POVZETEK

Etnične manjšine potrebujejo posebne pravice, ki jih sicer ne bi potrebovale, če ne bi bile manjšina. Demokracija je v svojem temelju diktatura večine nad manjšino, zato so manjšinske pravice in načelo pozitivne diskriminacije humani korektiv delujočega demokratičnega principa. Na področju ustavnopravnega urejanja položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin v Sloveniji obstaja vrsta nedoslednosti.

Ena izmed teh je problem delitve manjšin na avtohtone in neavtohtone. Druga nedoslednost je v tem, da slovenska ustava, ki po svoji dikciji prepoveduje vsakršno diskriminacijo, dovoljuje izrazit diskriminatoren položaj nekaterih etničnih skupnosti v Republiki Sloveniji. Tretja nedoslednost se kaže v tem, da slovenska ureditev položaja manjšin izhaja iz pojma jeziki, ki se govorijo na ozemlju Slovenije.

Večina ljudi v Sloveniji, ki so bili zajeti v procesu anketiranja, je mnenja, da je potrebno položaj etničnih manjšin urediti na načelu enakopravnosti ne glede na njihovo število in ne glede na to, ali jih slovenska komisija šteje oz. ne šteje za avtohtona ljudstva

ABSTRACT

Ethnical minorities urgently require special rights, which they would not if they weren't minorities. Democracy in its core is dictatorship of the majority over the minority, which is why minority rights and the positive discrimination principle are the humane corrective of a working democratic principle. There are many discrepancies in the area of constitutional status handling of ethnical or national minorities in Slovenia. One of them is dividing minorities to autochthon and non autochthon. Another is in Slovenian constitution, which prohibits any discrimination, allows an expressively discriminatory position of certain ethnical minorities in Slovenia. The third discrepancy is shown in the fact that Slovenian minority status handling is based upon languages spoken on the Slovenian land. Most people in Slovenia, questioned in the research, are of the opinion that the position of ethnical minorities needs to be improved based on the principle of equality, regardless of their quantity and whether or not the Slovenian committee counts them for autochthon.

1 UVOD

*Dokler drugemu ne moreš odpustiti njegove drugačnosti,
si daleč od poti k modrosti.
Kitajski pregovor*

1. 1 Izbira in opredelitev raziskovalnega problema

Na izbiro raziskovalnega problema, pravna ureditev položaja etničnih – nacionalnih manjšin v Republiki Sloveniji, sta odločilno vplivala dva temeljna dejavnika. Prvi dejavnik je dejstvo, da je leto 2008 razglašeno za svetovno leto medkulturnega dialoga oziroma leto ohranjanja različnih kultur in zagotavljanja sožitja med različnimi kulturami. Drugi dejavnik je politično dejstvo, da je Republika Slovenija ravno v letu multikulturalnosti, čeprav samo šest mesecev, predsedujoča država Evropski uniji. Ti dve dejstvi sta pri nas spodbudili razmišljanje o tem, kakšen je položaj etničnih skupin, ki živijo v Sloveniji in kako se v praksi uresničuje multikulturalnost in multietničnost. Osrednji problem našega dela je vprašanje, na kakšen način lahko etnične manjšine z različno pravno varnostjo na enak način uresničujejo svoje temeljne kulturne pravice in svoboščine. Pri tem imamo v mislih položaj formalnopravno priznanih in nepriznanih etničnih skupnosti v Republiki Sloveniji.

Manjšine, zlasti etnične, nujno potrebujejo posebne pravice (pozitivna diskriminacija), ki jih sicer ne bi potrebovale, če ne bi bile manjšina. Res pa je, da že omemba posebnih manjšinskih pravic pri večini vzbuja občutek, da je nekomu dano več, kar mu sicer (ne)pripada ter da se tako posega v demokratično načelo enakopravnosti. Pri tem se redkokdo sprašuje, kaj je manjšini nedosegljivo in česa je prikrajšana ob uresničevanju temeljnega demokratičnega načela - odločanje na temelju volje večine. Demokracija je v svojem temelju diktatura večine nad manjšino, zato so manjšinske pravice in načelo pozitivne diskriminacije humani korektiv delujočega demokratičnega principa. Tam, kjer ni manjšinskih pravic, ni niti manjšin, ali pa jih je z vsakim dnevom manj. Gre torej za zelo grda dejstva, ki grozijo lepim hipotezam o harmoniji različnosti in sožitju drugačnosti. Drugo vprašanje je, ali je okolje sposobno, da različnosti tolerira ali kroti s silo, asimilacijskimi ukrepi ali pa jih vzgaja z zagotavljanjem posebnih pravic, ki ne bi bile v škodo večine. Kajti ravno manjšine so tisti socialni element, ki neko družbo naredi za svobodno in humano okolje. Svobodna družba je nujno tudi pluralna družba, zato so procesi integracij manjšin v večinsko okolje zelo občutljivi in dolgotrajni. Posebne manjšinske pravice so edina varovalka, ki preprečuje, da se integracija manjšin ne izrodi v asimilacijo. Če parafraziramo Aristotela: v državi, kjer večini ni zato, da bi imela prednost, manjšina pa sama ne more imeti prednosti, vladata mir in sloga. In nenazadnje, manjšine in njihov položaj so ogledalo, v katerem se kaže pravi obraz države do marginalnih skupin. To, kar velja za državo, velja tudi za večino, ki v državi poskrbi ali pa ne, da manjšina preživi.

1. 2 Določitev raziskovalnih ciljev

*Namera je duša dejanja.
Nemški pregovor*

V procesu izdelovanja raziskovalne naloge, *Formalnopravna ureditev položaja neavtohtonih manjšin v Sloveniji*, smo opredelili dve skupini ciljev. V prvo skupino sodijo spoznavno-teoretični cilji. Ta pojem zajema raziskovanje in spoznavanje obstoječe formalnopravne ureditve položaja etničnih skupnosti pri nas in tudi širše. Preučevanje različnih načinov zagotavljanja reprodukcije določene manjšinske kulture, brez nevarnosti asimilacije v širšem okolju, je naš temeljni teoretični cilj. Druga skupina ciljev, so tako imenovani družbeno-pragmatični cilji. V ta pojem spadajo konkretni ukrepi in procesi, ki določene kulture spodbujajo in jim zagotavljajo materialne, družbene temelje, ki omogočajo ohranjanje identitet, a ne njihovo izginjanje.

1. 3 Predstavitev hipotez

*Nič se ne rodi iz ničesar.
Flacius*

V procesu izdelovanja raziskovalne naloge smo si zastavili nekaj predpostavk oziroma hipotez o predmetu, ki ga raziskujemo.

Hipoteza 1: Predpostavljamo, da se slovenski državljani ne strinjajo z načinom ustavnopravne ureditve položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin, ki ne obravnava vseh manjšin na enak način.

Hipoteza 2: Predpostavljamo, da bi prebivalci Slovenije na referendumu o ustavno-pravnem položaju etničnih manjšin podprli rešitev o enakopravnem položaju vseh manjši, ne glede na politično delitev na avtohtone in migracijske manjšine.

Hipoteza 3: Predpostavljamo, da večina ljudi v Sloveniji verjame, da manjšine bogatijo državo, v kateri živijo, ter pozitivno delujejo pri povezovanju med narodi in državami.

Hipoteza 4: Menimo, da večina prebivalcev Slovenije podpira idejo, da se vsem pripadnikom narodov nekdanje skupne države Jugoslavije, ki živijo v Sloveniji, prizna status nacionalnih oz. etničnih manjšin.

Hipoteza 4: Menimo, da večina ljudi v Sloveniji ustavno-pravno ureditev položaja etničnih manjšin ocenjuje kot dobro.

1. 4 Metode dela in načrt raziskovanja

*Znanje o metodi nujno vključuje
predhodno znanje o predmetu.*

Ivan Kuvačič

Pri izdelovanju raziskovalne naloge bomo uporabili predvsem dve metodi – primarno in sekundarno. S primarno metodo bomo zbrali mnenja prebivalcev Slovenije o ustavno-pravni ureditvi položaja etničnih manjšin, ki živijo v Sloveniji. V ta namen smo pripravili anketo, ki vsebuje sedem vprašanj. V raziskovanje bomo vključevali kot anketarje naše sošolce. Načrtujemo, da bomo zajeli Celjsko regijo do Rogaške Slatine in Posavje. V sklopu sekundarne metode načrtujemo uporabo dostopnih virov literature s področja manjšinskega vprašanja v Republiki Sloveniji. Prav tako pa bomo uporabili izsledke nekaterih raziskovalnih nalog, ki so v Sloveniji že narejene na temo položaja nacionalnih oziroma etničnih manjšin. Tako bomo naredili določeno primerjavo rezultatov javnega mnenja o tem problemu v različnih obdobjih.

1. 5 Omejitve pri izdelovanju naloge

*Predsodek je megla,
ki je ne predre noben sončni žarek.*

Joseph Conrad

Pri izdelovanju raziskovalne naloge pričakujemo dve vrsti težav oziroma omejitev.

Prva se nanaša na problem pridobivanja ljudi, da sodelujejo pri anketiranju. Praksa kaže, da se večina ljudi izmika kakršnemukoli anketiranju oziroma ne želi žrtvovati svojega prostega časa za druge namene.

Drugi problem se kaže v občutljivosti predmeta raziskave. Javnost ni najbolj obveščena o pravni ureditvi položaja etničnih manjšin v Sloveniji, hkrati pa ima iz preteklosti slabe izkušnje v zvezi z uporabo ali zlorabo etničnih ali nacionalnih čustev iz časov skupnega življenja. Zaradi tega anketiranci ali odklanjajo izpolnjevanje anketnih lističev ali pa navajajo nepravne odgovore. Vse navedeno lahko negativno vpliva na končni rezultat.

Menimo, da je lahko tudi interpretacija dobljenih rezultatov problem glede na občutljivost raziskovalnega problema.

2 TEORETIČNI DEL NALOGE

*V državi, kjer večini ni zato, da bi imela prednost,
manjšina pa sama ne more imeti prednosti,
vladata mir in sloga.*
Aristotel

Varstvo manjšin po drugi svetovni vojni

*Pravo je najlepša iznajdba,
ki so jo ljudje iznašli proti pravičnosti.*
Casimir Delavigne *Penseés*

2. 1 Nastajanje novega modela varstva manjšin

»Sistem zaščite manjšin, kot se je oblikoval v obdobju med obema vojnama, je bil v mnogih ozirih pomanjkljiv. Ustrezal je tedanji viziji razreševanja nacionalnega vprašanja, ki je na eni strani v ospredje postavljala nujnost življenja vseh pripadnikov določenega naroda v eni državi, po drugi strani pa ni možno zaobiti dejstva, da je oblikovanje nacionalnih držav pogosto temeljilo na narodnostni nivelizaciji in homogenizaciji s prevladujočimi vedenjskimi metodami. Dodatno je sistem manjšinskega varstva med obema vojnama kontaminirala politizacija nemških manjšin in njihova vključitev v nemške velikonacionalne projekte. Tudi enostranske odpovedi sporazumov o zaščiti manjšin, na primer odpoved poljske vlade leta 1934, so kazale na šibkost sistema, ki se je oblikoval med obema vojnama. Da o skromnih možnostih mednarodnega nadzora nad izvajanjem teh sporazumov ne govorimo.

Ob koncu druge svetovne vojne so se na mnogih predvojnih narodnostno mešanih območjih popolnoma spremenili pogoji manjšinske zaščite. Mnoge manjšinske populacije na Poljskem, Madžarskem, v Češkoslovaški in Jugoslaviji so bile po vojni preseljene, najpogosteje so bile to nemške populacije v skladu s sklepom Potsdamskih dogovorov z dne 2. avgusta 1945, ali pa so za etnično čiščenje poskrbele že med vojno okupacijske sile. Aneksija obsežnih ozemelj Poljske, Češkoslovaške in Romunije k Sovjetski zvezi je čez noč odstranila rusinsko, belorusko in ukrajinsko manjšino iz prejšnjih ozemelj, ki so mejila na Sovjetsko zvezo. Pomnik slovenske in hrvaške oziroma jugoslovanske meje proti zahodu ter s tem dejanjem povezan izgon italijanskega prebivalstva iz Dalmacije in Istre je imel podoben končni rezultat. Velik obrat se je dogodil v baltskih državah z dokončno redukcijo nekdanjih samostojnih držav na enakopravne republike v okviru sovjetskega imperija.

Nič nenavadnega torej ni, da so se snovalci nove ureditve v mednarodnih odnosih skeptično in zadržano obnašali do pobud o specifični zaščiti manjšin. Zaradi njihove večinskosti je prevladalo prepričanje, da obnove predvojnih modelov zaščite ni možna in niti ni zaželena. To seveda ne pomeni, da ni bilo v tem času nobenih pobud za ureditev manjšinskega varstva. Nekateri predlogi so šli v smer univerzalizacije predvojnega modela Društva narodov.

Drugi predlogi so bili ožji in so se omejevali na predvojno zbirko držav srednje in vzhodne Evrope, ki bi ji dodali še Italijo in Nemčijo. Toda v praksi je bilo uresničenega izjemno malo. V ustavni listini ZN, ki je nastajala v letih 1944 in 1945 in je bila končno sprejeta v San Franciscu 26. junija 1945, ni niti z eno besedo omenjena problematika manjšin. Podobna ugotovitev velja tudi za ostale dokumente protifašistične alianse, na primer Atlantsko listino, deklaracijo Združenih narodov 1942 in še nekatere druge. Seveda bi bilo na podlagi povedanega mogoče sklepati, da je nova mednarodna ureditev in pravni red povsem obšel problematiko etničnih, jezikovnih ali narodnostnih manjšin. Trditev ne bi bila točna¹.

2. 2 Varstvo manjšin in Združeni narodi

»Za razliko od prejšnjega sistema, ki je k varstvu manjšin zavezoval le nekatere, je bila sedaj ubrana nova smer. To je bila pot univerzalne zaščite splošnih človekovih pravic. Njeno bistvo je v prepričanju, da se z zagotavljanjem spoštovanja človekovih pravic, z zagotavljanjem enakopravnosti ne glede na raso, narodnostno, etnično, versko ali jezikovno pripadnost zagotavlja tudi možnost sožitja pripadnikov manjšin z večinskim prebivalstvom na enakopravnih osnovah. Temeljna razlika med stališčem ZN in tistim iz obdobja Društva narodov je v tem, da se ZN lotevajo manjšinskega vprašanja kot dela splošne problematike »zaščite človekovih pravic in prepovedi vsake diskriminacije glede na raso, vero, jezik, narodno pripadnost, spol ipd. Obveznost spoštovati človekove pravice in preprečevati diskriminacijo velja za vse države; ni omejena le na nekaj držav ali nekatere države, kot je bilo to z varstvom manjšin v obdobju Društva narodov. Partikularno stališče je bilo torej zamenjano z univerzalnim. Sistem posebnih mednarodnih pravnih obveznosti, ki so zavezovale le določene države, je zamenjala težnja po oblikovanju splošnih pravnih načel in norm, ki bi zavezovale članice ZN ali vse države mednarodne skupnosti. Pri tem je seveda še vedno možno in smotrno sklepati dvostranske ali le za nekaj držav zavezujoče sporazume med zainteresiranimi državami za zagotovitev spoštovanja splošnih človekovih pravic kot tudi ali še zlasti za zagotovitev posebnih manjšinskih pravic. In končno velja omeniti, da se manjšinska problematika v ZN obravnava v okviru ekonomske in socialne ter kulturne problematike, kar v bistvu tudi je, v nasprotju z Društvom narodov, kjer se je obravnavala pretežno le kot politično vprašanje.

Dejali smo, da je bila problematika varovanja narodnih manjšin postavljena na povsem drugačne osnove, kot je bila ta problematika razrešena v obdobju po prvi svetovni vojni. Izhodišče varovanja manjšin po drugi vojni je bila pot univerzalne zaščite splošnih človekovih pravic, pot ki je utemeljena v določilih ustanovne listine. Njeno bistvo je, da se s tem, ko se zagotavlja spoštovanje človekovih pravic, s tem, ko se zagotavlja enakopravnost, ne glede na raso, narodnostno, etnično, versko ali jezikovno pripadnost, zagotavlja tudi možnost enakopravnega sožitja pripadnikov manjšin z večinskim prebivalstvom. Zato je o varovanju manjšin na univerzalni in regionalni ravni, v tem času, možno govoriti le posredno. Ob upoštevanju teh opomb je določbe o varstvu manjšin mogoče najti v naslednjih dokumentih ZN.²

- a) »**Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948**, po kateri je prepovedano fizično uničevanje narodnih, etničnih, rasnih ali verskih skupin.

¹ Ernest Petrič, 1977. Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin. Obzorja, Maribor, stran 53.

² Ernest Petrič, 1977. Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin. Obzorja, Maribor, stran 54.

- b) **Splošna deklaracija človekovih pravic** - za sklop manjšinskega varstva sta pomembna predvsem 2. in 27. člen.
- c) **Resolucija Generalne skupščine ZN o usodi manjšin** z dne 10. decembra 1949.
- d) **Resolucija Fate of Minorities** je prvi dokument na univerzalni ravni po drugi svetovni vojni, ki se nanaša na problematiko narodnih manjšin. S to resolucijo je bilo Komisiji za človekove pravice in v okviru te Podkomisiji za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin naloženo, da pripravi posebno študijo o problemih manjšin. Le tako bi lahko Združeni narodi učinkovito ukrepali na področju zaščite manjšin (rasnih, narodnih, verskih, jezikovnih). Resolucija je nastala kot nekakšen kompromis ali nadomestilo za ne vključitev določb o manjšinah v Splošno deklaracijo o človekovih pravic iz leta 1948. Po prvotnem predlogu Sekretariata ZN naj bi bile določbe o varstvu manjšin vsebovane v 46. členu te deklaracije.
- e) **Posebna resolucija Ekonomsko socialnega sveta** št. 502F (XVI) z dne 3. avgusta 1953 govori o tem, da je treba pri pripravi mednarodnih pogodb, pri odločitvah mednarodnih organov in pri pripravljanju drugih aktov, s katerimi se vzpostavljajo nove države ali nove mejne črte med državami, posebno pozornost nameniti zaščiti vsake manjšine, ki bi na takšen način nastala. Verjetno je točna pripomba F. Capotortija, da to priporočilo izraža namero, da o manjšinah razpravlja v točno določenih teritorialnih situacijah, kar močno spominja na pristop, ki je bil prisoten po prvi svetovni vojni. Res pa tudi je, da je bilo to priporočilo po drugi vojni redko uporabljeno³.
- f) **Deklaracija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije**, ki jo je generalna skupščina ZN sprejela z resolucijo št. XVIII z dne 20. novembra 1963, v svojem prvem členu govori o tem, da je diskriminacija na podlagi rase, barve kože ali etničnega porekla žalitev človekovega dostojanstva in jo je treba obsoditi. Nihče nima pravice te diskriminacije izvajati. Pri odpravi diskriminacije je treba posebno pozornost nameniti izobraževanju, v okviru katerega je treba spodbujati razumevanje, toleranco in prijateljstvo med narodi in rasnimi skupinami.
- g) **Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije**, ki je v celoti objavljena v drugem delu te publikacije, govori o tem, da pripadajo vsem ljudem, ne glede na raso, barvo kože ali etnično poreklo pravice in svoboščine, ki so zajete v splošni deklaraciji človekovih pravic. V 4. točki prvega člena je govora o tem, da »se posebni ukrepi, ki jim je edini namen, da zagotovijo primeren napredek za določene rasne in etične skupine ali posameznike, ki so potrebni takšnega varstva zato, da bi se takim skupinam ali posameznikom omogočilo enako uživanje in uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ne morejo šteti za rasno diskriminacijo. To velja le do tedaj, ko takšni ukrepi v svojih posledicah ne vodijo do trajnega ohranjanja posebnih pravic za različne skupine in da se ne ohranjajo v veljavi še po času, ko je namen teh ukrepov dosežen«⁴.
- h) **Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah in Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah z Opcijskim protokolom iz leta 1966**

³ Ernest Petrič, prav tam, stran 53, Yearbook of the UN 1949, Vol. 3, stran 544.

⁴ Vukas, B. Etnične manjine in mednarodni odnosi. Zagreb, 1978, str. 87.

i) Konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina aparheida ter Konvencija o otrokovih pravicah

j) Konvencija Unesca proti diskriminaciji v izobraževanju iz leta 1960

»Ugotovili smo že, da splošna deklaracija ZN ne vsebuje določil o zaščiti manjšin. Resolucija generalne skupščine ZN št 217 (III) C z dne 12. december 1948, imenovana Resolucija o usodi manjšin, vsebuje predloge Jugoslavije, Danske in Sovjetske zveze, ki so bile zavrnjene v razpravah o splošni deklaraciji človekovih pravic. Generalna skupščina je sprejela odločitev, da se pripravi temeljita študija z namenom, da bi OZN lahko izdelala učinkovite ukrepe za zaščito rasnih, nacionalnih in verskih manjšin. Na osnovi te resolucije je podkomisija za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin v letu 1948 in 1955 vrsto svojih razprav posvetila problematiki manjšin.

Pretežni del pozornosti je bil posvečen konceptualnim vprašanjem zaščite manjšin, predvsem vprašanju definicije, razumevanju med prepovedjo diskriminacije in zaščito manjšin, vprašanju kvalifikacije manjšin in kvalifikaciji oblik diskriminacije. Ugotovitve in sklepi, do katerih je podkomisija v tem procesu prišla, niso bili deležni naklonjenosti komisije za človekove pravice. Kot podkomisiji nadrejenega in političnega organa komisijo za človekove pravice sestavljajo predstavniki držav, podkomisijo pa posamezniki strokovnjaki. Komisija je predloge podkomisije bodisi zavrnila bodisi ignorirala. Tako so rezultati dela podkomisije iz tega obdobja ostala samo teoretična dela brez politične potrditve«⁵.

»Vzporedno s študijskim delom je podkomisija v tem obdobju pripravila tudi besedilo člena o pravicah pripadnikov etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, ki je kasneje postal 27. člen mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. S sprejetjem tega pakta leta 1966 skupaj z mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah se je povečal pomen razlage njegovega 27. člena. Zato je podkomisija na svojem 20. zasedanju leta 1967 sprejela načelen sklep o tem, da bo pripravila študijo o načelih, vsebovanih v 27. členu mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Na 24. zasedanju leta 1971 je podkomisija konkretizirala svoj sklep iz leta 1967 in zadolžila svojega člana Francesca Capotortija, da pripravi študijo o pravicah pripadnikov etničnih, verskih in jezikovnih manjšin v luči določil 27. člena omenjenega pakta. Kljub tej zamejitvi **Capotortijeva študija** nudila dovolj solidno osnovo za delo na političnem področju (glej definicijo manjšin, ki jo je predlagal Capotorti, v Prikazu 8)«⁶.

»Capotorti je v študiji med drugim predlagal sprejetje posebne deklaracije ZN, ki bi podrobneje opredelila pravice pripadnikov manjšin. Toda preteči je moralo dobrih deset let, da je prišlo do uresničitve tega predloga. Deklaracija ZN o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, ki je v celoti objavljena v drugem delu te knjige, je sprejela Generalna skupščina ZN z resolucijo št. 47/135, in sicer šele 18. decembra 1992. Uresničevanju določil deklaracije se je Generalna skupščina ZN posvetila na mnogih zasedanjih. Zdi se, da je na področju spremljanja uresničevanja deklaracije doseženega manj, kot so mnogi pričakovali. Največji dosežek je ustanovitev posebne delovne skupine, v okviru Podkomisije za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin, ki na delovnih srečanjih razpravlja o načinih za pospeševanje uresničevanja pravic pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin. Posebno otipljivih rezultatov dela te delovne skupine še ni opaziti.

⁵ Danilo Turk, Študija OZN o pravicah pripadnikov manjšin. Razprave in gradivo, 9-10, 1979, str. 13.

⁶ Francesco Capotorti: Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. United Nations, New York, 1991.

Na začetku teh uvodnih pojasnil smo zapisali, da so začetki varstva manjšin povezani z varovanjem verskih manjšin. Verska pripadnost in s tem pojmom povezana verska toleranca sta ohranili svoj mobilizacijski pomen vse do konca drugega tisočletja. Verjetno je bil tudi to eden izmed razlogov, da je nanj opozorila tudi OZN v svojih deklaracijah leta 1981 in leta 1993. Omenili smo že, da je v okviru ZN problematika domorodnih skupnosti (angl. indigenous, native, first nation, aborigin) obravnavana ločeno od problematike klasičnih narodnih, etičnih ali jezikovnih manjšin. Relativno dolgo je tudi bila na robu zanimanja mednarodne javnosti. Verjetno je enega izmed razlogov za takšen odnos treba iskati v politični in gospodarski moči ter vplivu, ki ga imajo države z domorodnim prebivalstvom v mednarodni skupnosti⁷. Toda procesa iskanja zaščitnih norm, ki bi zavezovale vse države svetovne skupnosti, v katerih živi domorodno prebivalstvo, ni bilo mogoče zaustaviti. »Zanimivo je, da se je prvi nabor zaščitnih norm domorodnih skupnosti oblikoval v okviru Mednarodne organizacije dela (ILO) s Konvencijo št. 107 o domorodnih in plemenskih populacijah (sprejeta 26 junija 1957, začela veljati 2. junija 1959). Po tridesetih letih dopolnjevanja te konvencije je ILO sprejel konvencijsko št. 169 o domorodnih in plemenskih skupnostih v neodvisnih državah (ILO Convention Concerning Indigenous and Tribal Persons in Independent Countries), ki jo je sprejela Generalna skupščina ILO na svojem 76. zasedanju (27/6/1989). Veljati je začela 5. septembra 1991. Delo na pripravi posebnih zaščitnih norm v okviru ZN se je pričelo leta 1971, ko je Podkomisija za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin dobila mandat, da pripravi celovito študijo o problemu diskriminacije domorodnega prebivalstva⁸.

Po več kot desetletnem delu na pripravi študije je posebni poročevalec Jose R. Martinez Cobo leta 1983 oddal še zadnji del zajetnega poročila v štirih knjigah s skupaj 1330 stranmi. Pripravo deklaracije je podkomisija pripravila leta 1994. Generalna skupščina ZN je do danes še ni sprejela.

Ob koncu tega pregleda dejavnosti ZN na področju varstva manjšin je vredno omeniti, da je Generalna skupščina na svojem 84. zasedanju 20. decembra 1993 sprejela odločitev, da bo desetletje 1993-2003 razglašeno za Tretje desetletje boja proti rasizmu in rasni diskriminaciji. Hkrati je sprejela še program aktivnosti, ki naj bi se uresničevale v tem desetletju.

Prispevek Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi

»Res je, da je bila problematika varovanja manjšinskih skupnosti vse do začetka 90. let skoraj izključno obravnavana v okviru ZN in njenih specializiranih agencijah, vendar se je *nekaj malega* našlo tudi v drugih organizacijah. Določila je mogoče najti v sklepni listini Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE), sprejete 1. avgusta 1975. Med načeli VII, odstavek IV, je zapisano:

Države udeleženke, na katerih ozemljih živijo narodne manjšine, bodo spoštovale pravico oseb, ki pripadajo takšnim manjšinam, do enakosti pred zakoni, nudile jim bodo vse možnosti za dejansko uživanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin in bodo na ta način varovale njihove tovrstne zakonite interese.

Določbe o varovanju manjšinskih skupnosti je mogoče najti še v III. košari Sklepne listine - Sodelovanja na humanitarnem in drugih področjih. V poglavju, ki govori o sodelovanju in izmenjavah na področju kulture in izobraževanja, je zapisano:

⁷ Glej podrobneje v: S. Devetak: Pravice do različnosti. Iscomet, Maribor, 1999, str. 102-104.

⁸ Declaration on the elimination of all forms of intolerance and of discrimination based on religion or belief (G.A.Res.36/55,G.A.O.R.,36th Sess., 1981)

Declaration on the elimination of all forms of religious intolerance (A/RES/48/128), 1993.

Nacionalne manjšine ali regionalne kulture: Države udeleženke, priznavajoč prispevek, ki ga narodne manjšine ali regionalne kulture morejo dati njihovem sodelovanju na raznih področjih kulture (izobraževanja), nameravajo, če na njihovem ozemlju obstoje take manjšine ali kulture, tem olajšati medsebojno sodelovanje, da bi dale tak prispevek, upoštevajoč pri tem zakonite interese njihovih pripadnikov.

Po Helsinkih je proces 'varovanja' manjšin v okviru KVSE nekolikaj zastal. Šele v zaključnem dokumentu madridskega srečanja leta 1983 (Vprašanja, ki se nanašajo na varnost v Evropi) je med Principi (11. odstavek) mogoče najti tudi zapis o varstvu manjšin. V dokumentu je namreč poudarjen pomen permanentnega napredka pri zagotavljanju spoštovanja in resničnega uživanja pravic oseb pripadnikov narodnih manjšin, kot tudi varovanja njihovih legitimnih interesov na način, kot jih zagotavlja sklepna listina (Helsinška sklepna listina)⁹.

Korak naprej je bil storjen na zasedanju KVSE na Dunaju (1986-89). V zaključnem dokumentu dunajskega srečanja, v I. košari, v kateri je govora o nediskriminaciji in o varovanju človekovih pravic ter temeljnih svoboščin, so se sodelujoče države zavezale, da bodo varovale in ustvarjale pogoje za promocijo etične kulturne, jezikovne in verske identitete narodnih manjšin. Spoštovale bodo svobodno rabo pravic posameznikov, ki pripadajo takšnim manjšinam, in zagotavljal jim bodo popolno enakopravnost z drugimi. Ta določba prinaša pomemben premik v filozofiji varovanja manjšinskih skupnosti v okviru KVSE. Nekateri govorijo celo o prelomnem trenutku v pristopu KVSE do varovanja manjšin. Dikcija, da bodo države udeleženke »varovale in ustvarjale pogoje za promocijo etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete«, vnaša namreč dve pomembni novosti. Govori o aktivni vlogi države pri varovanju manjšin (»ustvarjale pogoje«), torej od tedaj dalje ni več dovolj zgolj pasivna vloga države, ki pravice manjšin zgolj tolerira, in drugič, individualnemu pristopu, to je pravici posameznih pripadnikov manjšin do, na primer, rabe jezika in ohranjanja kulture, je dodana še kolektivna komponenta, to je pravica skupnosti do ohranjanja narodnostnih posebnosti (identitete narodnih manjšin).

Poleg omenjenih novosti, ki jih je mogoče najti v tako imenovani I. košari, je v III. košari - Sodelovanje na humanitarnem in drugih področjih v 31. odstavku dodana še pravica pripadnikov manjšin do vzpostavljanja in ohranjanja stikov s posamezniki, s katerimi si delijo skupen narodni izvor ali kulturno dediščino, vključno z ohranjanjem stikov z državljanji drugih držav, ki imajo sorodne narodnostne značilnosti. Na koncu velja omeniti, da je v zaključnem dokumentu dunajskega srečanja določbe s področja manjšinskega varstva mogoče najti še v 59. členu, ki govori o kulturnem življenju manjšin in v 68. členu, v katerem je govora o izobraževanju pripadnikov manjšin. Naslednje srečanje KVSE v Kopenhagnu leta 1990 pa je že potekalo v močno spremenjenih okoliščinah. Toda preden preskočimo v zadnje obdobje naše razprave, moramo spomniti, da so pobude za varovanje manjšinskih skupnosti nastajale še v nekaterih drugih inštitucijah, in sicer v Evropskem parlamentu in v Delovni skupnosti Alpe-Jadran.

⁹ Jose R. Martinez Cobo: Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Population. Vol.1-4, United Nations, 1986
Osnutek deklaracije glej v : International Human Rights (Text&Materials). Rebecca Wallace (ur.), Sweet & Maxwell, London, 1997, str. 185-197.

Third Decade to Combat Racism and Racial Discrimination (A/RES/48/91); Glej v: International Human Rights (Text&Materials). Rebecca Wallace (ur.), Sweet&Maxwell, London, 1997, str. 173-180.

2. 3 Varstvo manjšin, tretjemu tisočletju naproti

Razpadanje vzhodnoevropskega modela ustroja družb in držav v zadnjem desetletju prejšnjega tisočletja je bilo zaznamovano z izbruhom narodnih problemov. Ponovni razcvet narodnih problemov v postsocialističnih okoljih bi bilo možno razložiti z orodji politične antropologije. Narodno oziroma etnično je predstavljalo zadnji preostanek kolektivnosti, ki je bil tako značilen za urejanje družbenih odnosov v socializmu. Ker je imel narod oziroma etnična skupina predkomunistične korenine, je bilo njegovo poudarjanje pojmovano kot oblika oddaljevanja od komunizma. Psihologija osvoboditve, ki je temeljila na narodnem načelu, in njeno napajanje iz narodne zgodovine je pogosto vodilo v brutalne in krvave nacionalistične izbruhe, v katerih so manjšinske skupnosti ponovno igrale, kot že tolikokrat v zgodovini, tragične vloge. Če je Evropa želela preprečiti prelivanje nacionalističnega stampega čez celotno evropsko celino, je morala pohiteti z razvijanjem mehanizmov, če že ne za preprečevanje, pa vsaj za nadzorovanje etničnih napetosti in konfliktov.

V prvih letih zadnjega desetletja je model varstva manjšin imel mnogo sorodnosti z modelom, ki je bil oblikovan po berlinskem kongresu ali po prvi svetovni vojni. Usmerjen je bil namreč k razreševanju manjšinskih vprašanj v vzhodni in jugovzhodni Evropi. To je bilo za tisti čas tudi razumljivo, saj so se etnične napetosti in konflikti najbolj intenzivno kazali prav v tem delu Evrope. Po začetni neodločni in pogosto zmedeni reakciji mednarodnih organizacij na spremljajoče nacionalistične procese preurejanja vzhodne in jugovzhodne Evrope, je premike na področju manjšinske problematike možno zaslediti tako v okviru Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi kot v okviru Sveta Evrope. Organizaciji se razlikujeta po izhodiščih, ki ju vodita pri razreševanju manjšinske problematike.

»Za našo razpravo zna biti zanimiva tipologija nacionalizmov, ki jo je sestavil Pedro Ramet. Loči pet vrst nacionalizmov. Prvi je heroičen, saj je zgodovina zbirka slavnih dogodkov in zmag proti nasprotnikom, na primer Angleži in Francozi. Drugi je kljubovalen, saj sta preteklost in sedanost prikazani kot negotovi in polni groženj od zunaj, na primer Poljaki in Litvanci. Nacionalizem lahko pridobi travmatično obliko, ko zgodovino kroji usodni poraz pred davnimi časi, na primer Srbom, Armencem, Čehom ali Madžarom. Četrtega Ramet poimenuje tabu nacionalizem, saj gre za občutek zgodovinske krivde za zločine preteklih generacij, na primer Nemci ali Hrvati po drugi svetovni vojni. Pri Avstrijcih, Kanadčanih, Slovencih in Slovaki opaja nemi nacionalizem, ki ni tako očiten in izpostavljen. Bolj kot velike bitke in slava politične preteklosti so poudarjeni kulturni dosežki, gospodarska uspešnost ali svojski način življenja. Ohranjanje jezikovne in kulturne pestrosti je eden izmed pogojev za izgradnjo tolerance, sožitja in miru med evropskimi narodi. Lahko bi torej dejali, da sta dejavnosti obeh organizacij komplementarni. In še nekaj je potrebno poudariti: oblikovani model zavezuje vse članice evropske skupnosti k varovanju manjšin in ne samo izbor poraženih ali novonastalih oziroma povečanih držav«¹⁰.

¹⁰ Povzeto po: Mitja Velikonja, *Masade duha*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1996, str. 51.

Največji dosežek KVSE na področju manjšinske problematike je oblikovanje inštitucije **Visokega komisarja za manjšine**, ki je bila ustanovljena na srečanju v Helsinkih leta 1992. Njegova naloga, je da z zgodnjim opozarjanjem (early warning) in zgodnjo akcijo (early action) prepreči, »da bi se situacije, ki zadevajo narodne manjšine, razvile v konflikte na območje KVSE, ki bi ogrozili mir, stabilnost ali odnose med državami članicami«. Morda je prav ta določba tista varovalka, ki visokemu komisarju za narodne manjšine omogoča, da se ne ukvarja z etničnimi konflikti v državah zahodne Evrope.

»Občuten napredek na področju varovanja narodnih, etičnih in/ali jezikovnih manjšin je bil narejen tudi v Svetu Evrope. Želje pa so bile na začetku 90. let 20. stoletja še višje. Želelo se je pripraviti dodaten protokol k Evropski konvenciji o človekovih pravicah. Toda usklajevanje želja s politično realnostjo je pokazalo, da za sprejem dodatnega protokola zmanjkuje politične moči. Zato je bilo delo na varovanju narodnih, etičnih in/ali jezikovnih manjšin razdeljeno na več segmentov. Leta 1992 je tako nastala Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih, ki je v celoti objavljena v drugem delu te knjige. Namen listine je varovanje le enega dela identitete narodnih manjšin, to je jezika. Ta je opredeljen v 1. členu listine. Kljub tej zamejitvi pa gre nedvomno za dokument, ki nalaga državam podpisnicam najbolj zavezujoče obveznosti do varovanja jezikov narodnih manjšin. Ne gre pozabiti, da ima listina relativno močne nadzorne mehanizme. Države so dolžne pripravljati poročila o uresničevanju sprejetih obvez. Poročila recenzira odbor strokovnjakov, ki informacije za pripravo končne ocene pridobiva tudi s preverjanjem zapisanega v nacionalnem poročilu na terenu. Res je, da prav ostre sankcije za neuresničevanje sprejetih določb niso predvidene. Toda bivanje v družbi držav, ki bi jih ocenili kot nedemokratične in netolerantne do manjšin, gotovo ne ustvarja pozitivne predstave o določeni državi.

Dve leti kasneje, in sicer leta 1994, je Svet Evrope model varovanja manjšinskih skupnosti dopolnil z **Okvirno konvencijo za varstvo narodnih manjšin**, ki je tudi v celoti objavljena v drugem delu te knjige. Kljub temu da ima mnogo bolj zveneče ime kot zgoraj navedeni dokument, ki je 'samo listina, je v primerjavi z listino manj zavezujoč'¹¹.

Okvirna konvencija je »programski dokument, ki naj z ohlapno dikcijo zagotovi dovolj prostora za presojo držav o sprejemanju najustreznejših ukrepov, ki naj pripadnikom posamezne manjšine zagotovijo možnosti za ohranjanje in izražanje identitete.

»Nekje na začetku teh uvodnih pojasnil smo zapisali, da Evropska unija nima posebnih mehanizmov za varovanje narodnih, etičnih in/ali jezikovnih manjšin. EU je še vedno primarno ekonomsko in politično združenje, področja, kot so na primer šolstvo in kultura, pa ostajajo, vsaj za sedaj v pristojnosti nacionalnih zakonodaj. Vendar bi bilo napačno, če bi dejali, da je ta problematika Evropsko unijo povsem obšla. Spomnimo naj na številne resolucije, sprejete v evropskem parlamentu. Predlog prve resolucije o problematiki etičnih manjšin je leta 1981 vložil italijanski poslanec Gaetano Arfi. Resolucija je bila sprejeta istega leta. Dve leti kasneje leta 1983 je isti poslanec vložil predlog nove resolucije o ukrepih v korist manjšinskih jezikov in kultur. Leta 1987 je Evropski parlament sprejel resolucijo o jezikih in kulturah etičnih manjšin v državah članicah Evropske skupnosti, leta 1994 pa je v resolucijo pretvoril predlog, ki ga je pripravil Mark Killilea. Omeniti velja tudi nekatere odločitve v Svetu ministrov. Omeniti velja št. 43/ES z dne 29. junija 2000, ki je v celoti objavljena v drugem delu te knjige in ki govori o

¹¹ Elaine Eddison, *The Protection of Minorities at the Conference on Security and Co-operation in Europe*. University of Essex, 1993, str. 23.

uresničevanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na rasno ali etnično poreklo. Pomembna se zdi tudi odločitev z dne 17. julija 2000 (Official Journal L 322- Decissions 1934/2000/EC), ki govori o pristopu EU k pobudi Sveta Evrope, da postane leto 2001 Evropsko leto jezikov. Med temeljnimi cilji evropskega leta jezikov naj bi bili tudi »spodbujanje državljanov Evrope k razvijanju plurilingualizma, to je, da bi se usposobili komunicirati v čim več jezikih, vključno v tistih, ki so manj rabljeni in se redkeje poučujejo; to naj izboljša medsebojno razumevanje, tesnejše sodelovanje in aktivno participacijo v evropskih demokratičnih procesih.«

Slovenija se intenzivno pripravlja za vstop Evropsko unijo, zato velja pogledati, ali igra manjšinska problematika v tem procesu kakšno vlogo. Ministrski svet je leta 1993 na srečanju v Kopenhagenu med politične pogoje za sprejem v Evropsko unijo postavil tudi izpolnjevanje naslednjih kriterijev: »Članstvo zahteva od držav kandidatke vzpostavitev institucij, ki zagotavljajo demokratičnost, pravno urejenost, človekove pravice ter spoštovanje in zaščito manjšin.«¹²

»Na podlagi teh zahtev je bil izoblikovan model spremljanja pridruževanja tudi za področje jezikovnih manjšin. Toda zagata je pri teh opravilih velika. Ker nima ustreznih standardov, kot je na primer na področju ekonomskih odnosov, je potrebno pri pripravi teh poročil uporabiti ustrezno mero politične imaginacije. Nekaj več svobode je mogoče opaziti pri Evropskem parlamentu, ki pripravlja poročila o položaju manjšin v državah kandidatkah. Velja omeniti, da imajo ta poročila pomembno zamejitev, saj je v njih govora o manj rabljenih jezikih. Prvo poročilo je bilo pripravljeno za skupino držav, ki naj bi bile v EU sprejete v naslednjem krogu, tudi za Slovenijo. Da postaja manjšinska problematika tudi predmet zanimanja v EU, se je pokazalo leta 2000 na primeru Avstrije. Imenovanje posebne komisije Evropske unije 12. julija 2000, ki naj »razišče zavezo avstrijske vlade do skupnih evropskih vrednost, še posebej tistih, ki zadevajo pravice manjšin, beguncev in imigrantov ter evolucijo politične identitete (political nature)

FPO«, mora biti za državo, v katero pošljejo preiskovalno komisijo, vsaj neprijetno.

Krvavo razreševanje medetničnih odnosov na Balkanu v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja se je zaključilo s podpisom Pakta stabilnosti za jugovzhodno Evropo. V paktu, podpisanem v Kolnu 10. junija 1999, je mogoče na več mestih zaslediti določbe, ki zadevajo manjšinsko problematiko. V tretjem poglavju je zapisano hotenje po «ohranjanju večnacionalne in več etnične različnosti držav na tem območju ter zaščita manjšin.« Razprava o tej problematiki poteka v okviru »Delovnega omizja za demokratizacijo in človekove pravice«¹³.

¹² Vera Klopčič, Okvirna konvencija Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin. Razprave in gradivo, INV, Ljubljana, 1994/95, str. 29-30, str. 268.

¹³ Vir: Evropska komisija se problematike varstva manjšin dotakne v letnih poročilih (Regular Reports).

Lesser-used Languages in Austria, Finland and Sweden. European Parliament. Directorate-General for Research, 1997.

Lesser-used Languages in States applying for EU Membership (Cyprus, Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland and Slovenia). European Parliament, Directorate-General for Research, 2001.

Monitoring the EU Accession Process: Minority Protection. Open Society Institute. Budapest, 2001, str. 11.

2. 4 Varstvo manjšin v Sloveniji

*Tolerantnost je zločin,
če gre za tolerantnost do zla.
Thomas Mann*

Na koncu uvodnih opomb je treba spregovoriti še o modelu varovanja manjšin v Sloveniji, o katerem se pogosto sliši, da je vsaj na nekaterih področjih tako rekoč idealen. Pa pogledjmo.

Ozemlje, na katerem je v začetku devetdesetih let nastala samostojna država Slovenija, ni bilo nikoli etnično homogeno. Število etničnih manjšin. Njihov obseg ter njihova realna gospodarska in politična moč so se v različnih zgodovinskih obdobjih spreminjali skladno s spreminjanjem političnih meja. Zadnje spreminjanje državnih meja leta 1991 je bil vzrok za nastanek številnih neslovenskih etničnih skupin v Sloveniji.

a) Mednarodni pravni vidiki

Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (MPDPP)¹⁴, ki je bil leta 1966 sprejet z Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (MPESKP) med drugim poudarja potrebo po zagotavljanju varstva pravic etničnih manjšin. Tako na primer 27. člen tega pakta pravi, da »v državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine, pripadnikom teh manjšin ne bo zanikana pravica, da v skupnosti z drugimi člani razvijajo svojo kulturo, da izpovedujejo svojo vero in opravljajo verske obrede ali da uporabljajo svoj jezik«. Isti, 27. člen MPDPP ne zavezuje pogodbenice samo k preprečevanju diskriminacije, ampak tudi k sprejemanju pozitivnih ukrepov za varstvo manjšin. Tukaj je predvsem mišljeno politično predstavništvo manjšin na lokalni in državni ravni, kot ga v Sloveniji že poznamo v primeru italijanske in madžarske manjšine.

Ravno tako, **Deklaracija o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin**¹⁵, posebej poudarja potrebo po zagotavljanju manjšinskih pravic. V tej deklaraciji so, bolj podrobno kot v členu 27 MPDPP, poudarjene in opredeljene pravice pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin, in sicer tako, da so navedene politične, ekonomske, kulturne pravice in pravica do uporabe materinščine. Zanimiv predlog uzakonitve manjšinskega varstva v sekundarnem pravu Evropske unije (EU) v obliki zavezujoče direktive na podlagi 13. člena Pogodbe o EU, ki bi zavezoval deželne parlamente, je pripravila skupina strokovnjakov južnotirolske Evropske akademije.

Med multilateralnimi pogodbami je treba omeniti oba temeljna dokumenta Sveta Evrope: Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin in Evropsko listino za regionalne in manjšinske jezike. Slovenija je Okvirno konvencijo podpisala 1. februarja 1995, ratificirala 23. marca 1998, velja pa od 1. julija 1998. Ob deponiranju ratifikacijskih listin je bilo zapisano:

»Do sedaj so mednarodne organizacije v razvoju varstva manjšin prišle le do predpisovanja različnih načel in obveznosti za varstvo manjšin, pri čemer pa puščajo proste roke državam, da

¹⁴ Objavljen v United Nations Treaty Series (UNTS), Vol. 999. str. 171; ima 149 držav pogodbenic; Slovenija ga je nasedila po nekdanji SFRJ (6. julij 1992).

¹⁵ Deklaracija je bila sprejeta leta 1992 brez nasprotnega glasu s strani Generalne skupščine OZN. A/RES. 47/135, 18. 12. 1992.

izberejo, kar jim ustreza. Ob tem je določitev same definicije manjšine in identifikacija skupin, ki spadajo pod to definicijo, v veliki meri v pristojnosti držav«. ¹⁶

b) Ustavna ureditev položaja manjšin v Republiki Sloveniji

5. člen: »Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Skrbi za avtohtone slovenske manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce ter pospešuje njihove stike z domovino. Slovenci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti.« Torej, Slovenci, ki ne plačujejo davka, ne izvršujejo delovne in drugih državljanskih dolžnosti do države, samo zato, ker so Slovenci, imajo posebne pravice in ugodnosti v Sloveniji, medtem pa pripadniki nepriznanih narodnih manjšin, državljani Slovenije nimajo nobenih posebnih pravic in ugodnosti.

39. člen: »Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja«. Ta člen ustave je za nepriznane manjšine brezpredmeten, kajti te nimajo sredstev na voljo, da bi financirale izhajanje svojih časopisov. Medtem pa uredništva slovenskih časopisov ne dovoljujejo objavljanje in izražanje misli pripadnikom manjšin tudi takrat, kadar ti isti časopisi ustvarjajo in razširjajo neresnico o narodu, kateremu pripadajo.

61. člen »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pismo«. Pripadnost narodu se kaže s tem, da ljudje lahko ustvarjajo v jeziku naroda, ki mu pripadajo, da negujejo običaje in tradicijo kot posebnosti, s katerimi se razlikujejo od drugih narodov. Teh možnosti v društvih ni, kajti ni materialnih sredstev, čeprav plačevanja davkov in prispevkov pripadniki nepriznanih etničnih manjšin niso oproščeni.

62. člen »Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopku pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon. Da, je lepo, toda kje so šole in druge institucije, ki bi varovale jezik manjšin pred večinsko asimilacijo. Jih ni. Zakaj!»

63. člen »Protiustavno je vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti...« Prva poved v prvem odstavku tega člena prepoveduje vsakršno narodno neenakopravnost. Pripadniki italijanske, madžarske, romske in nemške narodne skupnosti (ne glede na število pripadnikov teh skupnosti, zadnji stavek predzadnjega odstavka 64. člena) imajo s to ustavo močno privilegiran položaj (glej določila 63. člena) v primerjavi s pripadniki npr. srbske in hrvaške narodne skupnosti.

Sprememba političnega sistema, oziroma zamenjava totalitarnega sistema s sistemom političnega pluralizma in demokracije, je odprla tudi vprašanje določanja in opredelitve položaja etničnih in drugih manjšin, ki izhaja iz določenega razumevanja odnosa etičnih vrednot in političnih interesov večinskega naroda.

¹⁶ Vasilka Sancin, Javna uprava, Inštitut za javno upravo, Ljubljana št. 2-3. str. 206.

	1953		1961		1971		1981		1991	
	skupaj	%	skupaj	%	skupaj	%	skupaj	%	skupaj	%
RS	1.466.425	100	1.591.523	100	1.727.137	100	1.891.864	100	1.965.986	100
NARODNOSTNO OPREDELJENI										
Slovenci	1.415.448	96,52	1.522.248	95,65	1.624.029	94,03	1.712.445	90,25	1.727.018	87,84
Italijani	854	0,06	3.072	0,19	3.001	0,17	2.187	0,12		0,16
									3.064	
Madžari	11.019	0,75	10.498	0,66	9.785	0,57	9.496	0,50	8.503	0,43
Romi	1.663	0,12	158	0,01	977	0,06	1.435	0,08	2.293	0,12
Albanci	169	0,01	282	0,02	1.281	0,07	1.985	0,10	3.629	0,18
Avstrijci	289	0,02	254	0,02	278	0,02	180	0,01	199	0,01
Bolgari	49	0,00	180	0,01	139	0,01	105	0,01	169	0,01
Čehi	807	0,06	584	0,04	445	0,03	433	0,02	323	0,02
Črnogorci	1.356	0,09	1.384	0,09	1.978	0,11	3.217	0,17	4.396	0,22
Grki	24	0,00	50	0,00	24	0,00	18	0,00	23	0,00
Hrvati	17.978	1,23	31.429	1,97	42.657	2,47	55.625	2,94	54.212	2,76
Makedonci	640	0,04	1.009	0,06	1.613	0,09	3.288	0,17	4.432	0,22
Muslimani	1617	0,11	465	0,03	3.231	0,19	13.425	0,71	26.842	1,36
Nemci	1617	0,11	732	0,05	422	0,02	380	0,02	546	0,03
Poljaki	275	0,02	222	0,01	194	0,01	204	0,01	204	0,01
Romuni	41	0,00	48	0,00	43	0,00	94	0,01	116	0,01
Rusi	593	0,04	295	0,02	302	0,02	194	0,01	170	0,01
Rusini	46	0,00	384	0,02	66	0,00	54	0,00	57	0,00
Slovaki	60	0,01	71	0,00	85	0,01	144	0,01	141	0,01
Srbi	11.225	0,77	13.609	0,86	20.521	1,19	42.182	2,23	47.911	2,44
Turki	68	0,01	135	0,01	53	0,00	87	0,00	155	0,01
Ukrajinci	-	143	0,01	192	0,01	213	0,01
Vlahi	9	0,00	6	0,00	5	0,00	17	0,00	38	0,00
Židje	15	0,00	21	0,00	72	0,00	9	0,00	37	0,00
Drugi	352	0,02	449	0,03	307	0,02	577	0,03	1.178	0,06
NARODNOSTNO NEOPREDELJENI										
Narodnostno se niso opredelili po 214. čl. ustave RS	-	-	-	-	3.073	0,18	2.975	0,16	9.011	0,46
Opredelili so se kot Jugoslovani			2.784	0,18	6.744	0,39	26.263	1,39	12.307	0,63
Opredelili so se po regionalni pripadnosti	-	-	-	-	2.705	0,16	4.018	0,21	5.254	0,27
NEZNANO	211	0,01	1.154	0,07	2.964	0,17	10.635	0,56	53.545	2,72

TABELA št. 1 Prebivalstvo po narodnostni pripadnosti ob popisih iz let 1953, 1961, 1971, 1981 in 1991

»Preden pogledamo tabelo 5 na naslednji strani s podatki iz popisov prebivalstva, ne bo odveč še naslednje pojasnilo. V popisu leta 1991 se je tako kot v vseh popisih prebivalstva po drugi svetovni vojni vpisoval odgovor o narodnostni pripadnosti skladno s pravico, da vsak posameznik svobodno izraža narodnostno pripadnost. Za ugotavljanje narodnostne pripadnosti je bil torej izbran subjektivni pristop. Zato je bila dolžnost popisovalca, da je vpisal natančno tak odgovor, kot ga je povedala popisana oseba. Za tiste, ki na to vprašanje niso želeli odgovoriti, je popisovalec skladno z njihovim odgovorom vpisal »ni želel odgovoriti« ali »ni se želel opredeliti«. Če je popisana oseba želela, da popisovalec kot odgovor na to vprašanje vpiše odgovor »Jugoslovan«, je popisovalec vpisal tudi ta odgovor. V vseh popisih po drugi svetovni vojni je bilo vprašanje o narodnostni pripadnosti postavljeno na enak način, prav tako se je uporabljala ista klasifikacija prikazovanih rezultatov. Upoštevati pa je treba metodološke razlike pri prikazovanju tistih, ki so se narodnostno opredelili kot Muslimani oz. Jugoslovani. Osebe jugoslovanskega rodu, ki so se štete za Muslimane v pomenu etnične in ne verske pripadnosti, so se lahko narodnostno opredelile za Muslimane prvič leta 1961. Pred tem so bili narodnostno opredeljeni kot »Jugoslovan-neopredeljen«. Osebe, ki so se štete za muslimane v pomenu verske in ne narodnostne pripadnosti, so se opredelili po narodnostni pripadnosti tako, kot so želele, za na primer Turke, Albance, Srbe, Hrvate, Makedonce, Črnogorce... Ob popisu leta 1961 so bili prebivalci, ki se niso želeli narodnostno opredeliti, uvrščeni v skupino »Jugoslovan-narodnostno neopredeljen 2. Enak odgovor je veljal tudi za tiste, ki so za narodnostno pripadnost navedli pokrajinsko-regionalno pripadnost (na primer Gorenjec, Korošec, Prekmurec...) Tuji državljani, ki se niso narodnostno opredelili, so bili prikazani kot »narodnostno neopredeljeni«

Prebivalci, ki se niso narodnostno opredelili, so bili glede na odgovor razvrščeni v tri skupine:

- a) »narodnostno se niso opredelili«,
- b) »opredelili so se kot Jugoslovani«,
- c) »opredelili so se po regionalni pripadnosti«.

V kategorijo »neznano« so bile uvrščene osebe, ki na vprašanje o narodnostni pripadnosti niso želele odgovoriti ali se niso želele opredeliti.

Razvrstiti jih je mogoče v dve skupini: na zgodovinske narodne manjšine (v ustavi je govora o avtohtonih narodnih skupnosti, brez posebne razlage pridevnika avtohton) in na novodobne narodnostne skupnosti. V kategorijo zgodovinske narodne manjšine so vštete italijanska, madžarska in romska narodna skupnost. Med novodobne narodne skupnosti uvrščamo pripadnike narodov in narodnih manjšin nekdanje skupne jugoslovanske države, ki so se v Slovenijo priseljevali v celotnem obdobju njenega obstoja, posebej intenzivno od srede 60. let dalje, primarno zaradi ekonomskih razlogov. Skupina, ki bi jo težko umestili v eno izmed opisanih kategorij, je nemška narodna skupnost. Nedvomno gre za skupnost, ki (je) biva(-la) na ozemlju, ki je vključeno v slovenski državni okvir. Toda za razliko od madžarske in italijanske narodne skupnosti, ki sta se v bolj ali manj strnjeni obliki ohranili na njunem avtohtonem poselitvenem ozemlju, so vojne vihre nemški narodni skupnosti dodelile drugačno usodo. Njeno povojno izginotje je pogojevalo raven in obseg njene zaščite v obdobju po drugi svetovni vojni. Šele v zadnjih trenutkih pred slovensko osamosvojitvijo so se pričeli kazati elementi oživljanja nemško govoreče skupnosti. Na žalost prepozno, da bi jih bilo mogoče vključiti v prizadevanja po ustavni zaščiti.

Trem različnim kategorijam manjšin ustrezajo trije različni modeli manjšinske zaščite:

- a) relativno celovita pravna zaščita zgodovinskih narodnih manjšin, ki obsega poleg ustavnih določb še okoli osemdeset zakonov in predpisov, ki zadevajo različna področja življenja manjšin;

- b) selektiven obseg določb za varstvo romske skupnosti in
- c) rudimentalen model ohranjanja narodne identitete novodobnih narodnih skupnosti. V ustavi tudi ni posebnih določb o varstvu oživljajoče nemško govoreče narodne skupnosti. Edini ustavni določbi, na kateri se pripadniki teh skupnosti oprejo v procesu ohranjanja narodnih posebnosti, je mogoče najti v 61. členu (izražanje narodne pripadnosti) in 62. členu (pravica do uporabe svojega jezika in pisave) slovenske ustave¹⁷.

Slovenijo zavezujejo k varstvu manjšin dvostranski in večstranski dokumenti. Bilateralne sporazume ima Slovenija sklenjene z Italijo in z Madžarsko. K varstvu italijanske manjšine jo zavezuje Osimska pogodba. Ta je namreč na seznamu sporazumov, ki jih je Slovenija nasledila po razpadli jugoslovanski državi. Določila o varstvu italijanske manjšine v Sloveniji in slovenske manjšine v Italiji je mogoče najti še v Sporazumu med Republiko Slovenijo in Republiko Italijo na področju kulture in izobraževanja. Sporazum je bil podpisan v Rimu 8. marca 2000, vendar še ni bil ratificiran. Varstvo madžarske narodne skupnosti v Sloveniji in slovenske narodne manjšine na Madžarskem opredeljuje, poleg Pogodbe o prijateljstvu in sodelovanju med Republiko Slovenijo in Republiko Madžarsko, še posebna dvostranska pogodba med obema državama iz leta 1992.

»In nenazadnje velja omeniti še Sporazum med Vlado Republike Avstrije in Republiko Slovenijo o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, ki je bil podpisan v Ljubljani 30. aprila 2001. Določilo 15. člena sporazuma, ki govori o tem, da bodo ministrstva v obeh državah v delovne programe vključevala »tudi projekte v korist kulturnih kakor tudi izobraževalno in znanstveno pomembnih želja in potreb pripadnikov nemško govoreče etnične skupine v Sloveniji (kot na primer projekte na področju učenja jezika in spomeniškega varstva, štipendij in podobno),« je izjemno pomembno, morda celo vitalnega pomena za razvoj nemško govoreče skupnosti. Z uradnim priznanjem obstoja te skupnosti v mednarodnem sporazumu je bil ustvarjen dodaten pravni okvir za zaščito in razvoj etničnih manjšin te skupnosti. Ko govorimo o uradnem priznanju nemško govoreče skupnosti, velja dopisati naslednjo opombo. Ne bi bilo točno, če bi dejali, da je bila nemško govoreča skupnost uradno priznana šele s podpisom kulturnega sporazuma. Če sledimo interpretaciji F. Capotortija, posebnega poročevalca podkomisije za zaščito manjšin, je določeno manjšino mogoče priznati na različne načine: s priznanjem statusa pravne osebe, s sprejetjem posebnih ukrepov za zaščito njene identitete ali pa s parcialnim zagotavljanjem nekaterih pravic. Glede na to, da država finančno podpira kulturne dejavnosti nemških kulturnih društev, sicer v skromnem obsegu, je formalno pravno zadoščeno vsaj enemu kriteriju za priznanje nemško govoreče skupnosti.

Med večstranskimi pogodbami bi veljalo omeniti oba temeljna dokumenta Sveta Evrope: Okvirno konvencijo za zaščito narodnih manjšin in Evropsko listino za regionalne ali manjšinske jezike. Slovenija je **Okvirno konvencijo** podpisala 1. februarja 1995, ratificirala 23. marca 1998 in za Slovenijo je začela veljati 1. julija 1998. Ob deponiranju ratifikacijske listine 28. marca 1998 je v posebni deklaraciji zapisala: »Glede na to, da okvirna konvencija za zaščito narodnih manjšin ne vsebuje definicije pojma narodne manjšine in je zato vsaki članici podpisnici prepuščeno, da določi skupine, ki jih bo obravnavala kot narodne manjšine, vlada Republike Slovenije v skladu z Ustavo in notranjo zakonodajo izjavlja, da sta to avtohtona italijanska in madžarska narodna manjšina. V skladu z Ustavo in notranjo zakonodajo Republike Slovenije se bodo določila Okvirne konvencije nanašala tudi na pripadnike romske skupnosti, ki živijo v Republiki Sloveniji«.

¹⁷ Rezultati raziskovanj, Zavod RS za statistiko, št. 617, Ljubljana, 1994, str. 25.

Aleksander Milenković, Nekaj pripomb k vprašanjem o jeziku v popisu prebivalstva 1991; Razprava in gradivo, Ljubljana, 1993, št. 26, str. 170-179; Miran Komac, Varstvo narodnih skupnosti v RS, INV, Ljubljana, 1999.

Slovenija je Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih podpisala 3. julija 1997 in ratificirala 19. julija 2000. Ob deponiranju ratifikacijske listine 4. oktobra 2000 je Slovenija izjavila, da bodo sprejeta določila v veljavi (the period covered) od 1. januarja 2001.

Ob deponiranju listine o ratifikaciji Listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih je Republika Slovenija generalnemu sekretarju Sveta Evrope sporočila, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika italijanski in madžarski jezik. Prav tako je bilo sporočeno, da se bodo določbe od prvega do četrtega odstavka 7. člena smiselno uporabljale tudi za romski jezik.

Omenili smo že, da so se ob koncu 60. let, posebej intenzivno pa po letu 1970, pričeli odvijati pomembni selitveni tokovi proti razvitejšim predelom Jugoslavije, posebej Slovenije, kar je povečevalo število neslovenskega prebivalstva v Sloveniji. To pa seveda ne pomeni, da pred tem obdobjem prebivalcev neslovenskega etničnega pokolenja ni bilo. Še posebej nenavadno bi bilo, če v obmejnem prostoru ne bi bilo pripadnikov sosednjih narodov, saj stične točke med narodi običajno niso jasno določene narodne črte, ampak narodnostno mešana ozemlja. Vsaj pri poimenovanju narodnih populacij (tako Hrvatov kot Srbov), ki že stoletja živijo na prostoru ob južni slovenski državni meji s pojmom **novodobne narodne skupnosti**, se bo prav tako lahko našel kritik z opozorilom, da je takšno poimenovanje vprašljivo, zavajajoče ali vsaj ne dovolj natančno. S takšnimi opozorili se velja strinjati. Tovrstna opozorila pa ne zmanjšujejo upravičenosti rabe pojma novodobne narodne skupnosti. Populacije Srbov in Hrvatov, ki razpršeno bivajo po Sloveniji, niso posledica odhajanja iz avtohtonega poselitvenega prostora, razen v posamičnih primerih, ampak so rezultat sodobnih procesov migracije iz drugih območij nekdanje skupne jugoslovanske države.

Raba pojma novodobne narodne skupnosti se zdi relevantna še iz dveh zornih kotov; najprej zaradi želje po odpravi, pogosto pejorativno rabljenega izraza imigrant; in kot opozarjanje pripadnikov večinskega naroda, da med njimi oziroma nami živi precejšnje število Neslovencev, poleg pripadnikov italijanske, madžarske in romske narodnosti, ki imajo ustavno pravico, podobno kot pripadniki slovenskega naroda, da ohranjajo, razvijajo in promovirajo lastni jezik in kulturo¹⁸.

»Proces intenzivne erozije izvirne jugoslovanske ideje, ki je grozil z izgubo že pridobljenih pravic narodov in narodnosti do avtonomnega ozemlja, je ob koncu osemdesetih oziroma v začetku devetdesetih let vodil v razpad jugoslovanske federacije. Rojena je bila samostojna država Slovenija. Ustava Republike Slovenije je v pravno normo prelila dobršen del narodnostno obrambne vizije, ki se je izkristalizirala iz dolgoletnega procesa razreševanja slovenskega narodnega vprašanja. V preambuli med drugim piše: »Izhajajoč iz (...) temeljnih človekovih pravic in svoboščin, temeljne in trajne pravice slovenskega naroda do samoodločbe in iz zgodovinskega dejstva, da smo Slovenci v več stoletnem boju za narodno osvoboditev izoblikovali svojo narodno samobitnost in uveljavili svojo državnost, sprejema Skupščina Republike Slovenije Ustavo Republike Slovenije.« Pomembno določilo je zapisano tudi v prvem odstavku 3. člena, ki govori o tem, da je Slovenija »država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe.«

Temeljna funkcija novo nastale države obramba slovenskega naroda v vsej njegovi državniški večplastnosti. Kar pa seveda ne pomeni, da je bila problematika ohranjanja in razvoja narodnostne identitete neslovenskih narodnostnih skupin povsem izrinjena iz procesa izgrajevanja samostojne slovenske države.

¹⁸ D. Rupel, J. .Menart, Gradivo za slovensko ustavo, Časopis za kritiko znanosti, Ljubljana, 1988, str. 6.

Zavezo do varovanja obeh klasičnih narodnih skupnosti in pripadnikov drugih narodov, ki živijo v Sloveniji, je mogoče najti v vseh dokumentih, v katerih je govora o osamosvajanju Slovenije. Najdemo jo v posebnem Sporazumu političnih strank in poslanskih skupin, zastopanih v parlamentu, o skupnem nastopu na plebiscitu, ki so ga 6. decembra 1990 podpisale vse politične stranke, zastopane v parlamentu ter klub delegatov narodnih skupnosti in klub neodvisnih poslancev. V sporazumu so se podpisniki zavezali, da bo »Republika Slovenija zagotavljala narodnostnima skupnostma, italijanski in madžarski, kakor tudi vsem pripadnikom drugih jugoslovanskih narodov, ki živijo v Sloveniji, da se zaradi plebiscitarne odločitve ne bo spreminjal njihov politični status.« V sporazumu je posebej poudarjena dolžnost Republike Slovenije, da varuje italijansko in madžarsko narodno skupnosti in da omogoči, pripadnikom drugih jugoslovanskih narodov, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, pridobitev državljanstva Republike Slovenije, če bodo to želeli. Podobno zagotovilo je mogoče najti v izjavi o dobrih namelih, ki jo je Skupščina Republike Slovenije sprejela 6. decembra 1990 ob razpisu plebiscita o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije. V prvi točki izjave je zapisano: »S plebiscitno izraženo voljo slovenskega naroda, italijanske in madžarske narodnosti ter vseh drugih volivcev v Republiki Sloveniji naj Slovenija končno in dejansko postane suverena, demokratična, pravna in socialna država«. V izjavi je nadalje izrecno poudarjeno, da »slovenska država zagotavlja italijanski in madžarski narodnosti tudi v samostojni Republiki Sloveniji vse pravice, kakor so določene z ustavo in zakoni ter mednarodni akti, ki jih je sklenila in priznala SFRJ«¹⁹.

»Prav tako zagotavlja vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti pravico do vsestranskega kulturnega in jezikovnega razvoja, vsem s stalnim bivališčem v Sloveniji pa, da lahko pridobijo državljanstvo Slovenije, če to želijo.« V Temeljni ustavni listini, sprejeti 25. junija 1991, Skupščina Republike Slovenije ponovno poudarja, da »Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami. Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom bodo zagotovljene vse pravice iz ustave Republike Slovenije in veljavnih mednarodnih pogodb.« In končno velja omeniti še Ustavni zakon za izvedbo temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije, ki v 13. členu določa: »Državljeni drugih republik, ki so na dan plebiscita o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije 23. decembra 1990 imeli prijavljeno stalno bivališče v Republiki Sloveniji in tukaj tudi dejansko živijo, so do pridobitve državljanstva Republike Slovenije po 40. členu zakona o tujcih izenačeni v pravicah in dolžnostih z državljani Republike Slovenije, razen v primerih iz 16. člena tega zakona.«

Število pripadnikov klasičnih narodnih manjšin, ugotovljeno ob popisu prebivalstva 1991, znaša 11 567 oseb oziroma 13 860 oseb, če prištejemo še pripadnike romske skupnosti. V tej kategoriji prebivalstva priznava država status narodnih skupnosti ter jim zagotavlja celovito pravno zaščito kolektivnih in individualnih pravic.

Do polnega števila neslovenskega prebivalstva Republike Slovenije, ugotovljeno s popisom prebivalstva leta 1991, nam manjka še skupina 222 321 oseb, kar je 11,45 odstotka prebivalstva Slovenije, ki jo sestavljajo pripadniki različnih narodov. In tudi tem ustava (61. člen) zagotavlja izražanje narodne pripadnosti.

¹⁹ Uradni list RS, št. 33-1409/91-1 z dne decembra 1991.

Ciril Ribičič, Ustavnopravni vidiki osamosvajanja Slovenije, Uradni list RS, Ljubljana, 1992, str. 33.

Toda preden bi bili deležni beneficij nove slovenske ustave, so morali v večini šele postati **državljeni Republike Slovenije** v skladu z določili ustrezne slovenske zakonodaje²⁰.

»Ko govorimo o beneficijah, mislimo v prvi vrsti na ugodnosti iz naslova zaposlovanja, pridobivanja ter pravice do aktivne in pasivne volilne pravice. Pravico do ohranjanja narodnostne identitete daje Ustava Republike Slovenije vsem prebivalcem Republike Slovenije in ne samo njenim državljanom.

Zakon o državljanstvu Republike Slovenije je v 40. členu povzel zavezo slovenske države, zapisane v Izjavi o dobrih namenih in v Ustavnem zakonu za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije v tistem delu, ki govori o tem, da bo država Slovenija vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti s stalnim bivališčem v Sloveniji omogočila pridobitev slovenskega državljanstva, če to želijo. Za mladoletne osebe je zakon določil, da so lahko pridobile državljanstvo na zahtevo staršev, če je vsaj eden od staršev pridobil slovensko državljanstvo. V šestmesečnem roku, ki ga ni bilo mogoče podaljšati in je potekel 25. decembra 1991, je bilo **vloženih 174 169 vlog**, kar je predstavljalo 8,7 odstotka vsega prebivalstva Republike Slovenije, ugotovljenega ob popisu marca 1991. Naj je snovalce zakona vodila demokratična zanesenost, tako značilna za uvodne faze velikih družbenih sprememb, ali zgolj prepričanje, da bo vlog zanemarljivo malo, nekatere ocene so navajale število med 30 000 in 40 000, ostaja dejstvo, da je bila ponudba o naturalizaciji državljanov drugih jugoslovanskih republik pod izjemno ugodnimi pogoji poštena.

Razlogov za tako velik odziv za pridobitev slovenskega državljanstva ni (še) nihče podrobneje raziskoval. Med dvema poloma se gibljejo občasni razmisleki na to temo: med resnično željo in hotenjem, da se v Sloveniji permanentno naselijo in akomodirajo na eni strani, pa do prepričanja, da so slovensko državljanstvo jemali zaradi utilitarističnih razlogov, na drugi strani. Temeljni razlog naj bi bil stanovanjski zakon z dne 3. oktobra 1991, ki je omogočal privatizacijo družbenih stanovanj pod ugodnimi pogoji. Utilitarizem bi lahko očitali tudi tistim, ki so stanovanje kupili in se odselili. Te možnosti ni mogoče zanikati. Vendar bi težko sklepali, glede na uradno registrirane migracijske tokove, da so bile te namere prevladujoče. Prej bi veljalo reči, da so si pripadniki drugih narodov, ki so živeli v Sloveniji, v veliki večini uredili stanovanjsko vprašanje na podoben način kot ostali prebivalci Slovenije, s to razliko, da so morali narediti še korak več – pridobiti državljanstvo.

Razprava na temo pridobivanja državljanstva pod izjemno ugodnimi pogoji se ne bo mogla izogniti tudi vlogi nekaterih mnenjskih voditeljev znotraj različnih narodnostnih skupnosti, ki so agitirali med sonarodnjaki proti vlaganju vlog za pridobitev slovenskega državljanstva. Mnogi so tako ostali brez slovenskega državljanstva, s statusom tujca in z vsemi težavami, ki jih ta status prinaša v vsakdanjem življenju.

²⁰ Skupščina RS, 2104 (Uradni list RS, št. 44/1990), str. 2034.

Uradni list RS, št. 1, (25. junij 1991), str. 2.

Uradni list RS, Prav tam, str. 3.

Več o nemški populaciji glej: »Nemci na Slovenskem 1941-1955. (Dušan Nečak,ur.) Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1998;

O problematiki državljanstva glej: Mesojedec Prvinšek Alenka, Predpisi o državljanstvu in tujcih. Ljubljana, ČZ Uradni list, 1997. Šipec Lilijana, Državljanstvo in pridobitev državljanstva po izredni naturalizaciji. Pravna fakulteta, 1993, Gazvoda Tanja, Državljanstvo v Sloveniji. FDV, 1994, Kavšek Iztok, Pridobitev državljanstva RS po 40. členu Zakona o državljanstvu RS, FDV, 1998.

Osamosvajanje Slovenije je potekalo na nepričakovano nasilen način. Zato je bila decembra 1991 sprejeta dopolnitev zakona o državljanstvu, s katero so bile v drugem in tretjem odstavku 40. člena določene izjeme, ko državljan druge republike kljub izpolnitvi navedenih pogojev ni mogel pridobiti državljanstva Republike Slovenije, če je bil po 26. juniju 1991 obsojen zaradi določenih kaznivih dejanj ali če so bili podani pogoji iz 8. točke prvega odstavka 10. člena Zakona o državljanstvu. Ta točka govori o tem, da je določena oseba sprejeta v državljanstvo Republike Slovenije, če »njen sprejem v državljanstvo Republike Slovenije ne predstavlja nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države.« To je pomenilo, da so bili iz kroga upravičencev do slovenskega državljanstva izključeni vsi tisti posamezniki, državljani SFRJ, s stalnim prebivališčem v Sloveniji, ki so sodelovali v vojnih aktivnostih v Sloveniji v vrstah JLA. Na podlagi te novele zakona so upravni organi zavrnilo vloge za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije tudi osebam, storilcem kaznivih dejanj (umori, ropi, posilstva), ali kriminalnim povratnikom. Upravni organi so na podlagi določb tega zakona zavrnilo 449 vlog. Vseh izdanih negativnih odločb, upoštevajoč določbe 40. člena te določbe Zakona o dopolnitvi zakona o državljanstvu, je bilo 2430. Zoper izdane odločbe je 621 oseb sprožilo upravne spore. Vrhovno sodišče je v 152 primerih razveljavilo negativne odločbe, v 442 primerih pa so bile odločbe ministrstva za notranje zadeve potrjene.

Do dokončnosti odločbe o sprejemu v državljanstvo Republike Slovenije za državljane drugih republik niso veljale določbe Zakona o tujcih (prvi odstavek 81. člena), kar je pomenilo, da so imeli praktično enak pravni položaj kot pred osamosvojitvijo. Za državljane drugih republik, »ki so pridobili državljanstvo Republike Slovenije, osamosvojitve Slovenije torej v bistvu ni pomenila spremembe v njihovem pravnem položaju.« Ustavni zakon pa je tem osebam zagotavljal tudi vse pridobljene premoženjske pravice²¹.

»Iz podatkov Ministrstva za notranje zadeve je mogoče razbrati, da je bilo na podlagi 40. člena zakona o državljanstvu v državljanstvu Republike Slovenije sprejetih 170 999 oseb, kar je 98,18 odstotka vseh vlog, 2 278 osebam ali 1,31. odstotka vseh vlog so bile vloge zavrnjene zaradi neizpolnjevanja pogojev. V to število je vključenih še 43 primerov oseb, ki jim je bila vloga sicer zavrnjena, vendar so vložniki sprožili spor pred ustreznim sodiščem in postopek še ni končan. V 892 primerih pa je bil postopek ustavljen s sklepom (smrt stranke, umik vloge) ali pa so bile vloge zavrnjene, ker so bile vložene po izteku prekluzivnega roka za vložitev vlog na podlagi 40. člena Zakona o državljanstvu Republike Slovenije.

V Sloveniji smo tako dobili novo kategorijo državljanov, ki je po narodnostnem izvoru skoraj v celoti vezana na narode in narodnosti nekdanje skupne države ter so skoraj izključno **dvojni državljani**. Odpoved prejšnjemu državljanstvu v 40. členu zakona o državljanstvu ni bila

²¹ Uradni listi RS, št. 1/91, 40. člen: »Državljan druge republike, ki je imel na dan plebiscita o neodvisnosti in samostojnosti Republike Slovenije, dne 23. decembra 1990, prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in tukaj tudi dejansko živi, pridobi državljanstvo Republike Slovenije, če v šestih mesecih od uveljavitve tega zakona vloži vlogo pri za notranje zadeve pristojnem upravnem organu občine, na območju katere ima stalno prebivališče. Otrok do dopolnjenega 18. leta starosti pridobi, državljanstvo pod pogoji iz 14. člena tega zakona.« 14. člen: »Če oče in mati pridobita državljanstvo Republike Slovenije z naturalizacijo, ga na njuno prošnjo pridobi tudi njun otrok, ki še ni star 18 let, če ta roditelj za zaprosi in če otrok živi z njim v Sloveniji. Če eden od staršev pridobi državljanstvo Republike Slovenije z naturalizacijo, ga pridobi tudi njegov otrok, ki še ni star 18 let, če za to zaprosita oba roditelja, ne glede na to, kje živi otrok. Če je otrok star več kot 14 let, se zahteva za pridobitev državljanstva po prejšnjih odstavkih tudi njegova privolitev. V primeru posvojitve, pri kateri med posvojitelji in posvojencem nastane enako razmerje kot med starši in otroki, lahko na prošnjo posvojiteljev, državljanov Republike Slovenije, pridobi državljanstvo Republike Slovenije njun posvojenec, ki še ni star 18 let, če s posvojiteljema živi v Sloveniji.«

Uradni list RS, št. 1/91 -1.

Uradni list RS, št. 1/91 -1.

Uradni list RS, št. 18/91.

predpisana kot pogoj za sprejem v slovensko državljanstvo. Pa tudi sicer velja zapisati, da Slovenija ni uspela do sedaj urediti problematike državljanstva z nobeno novonastalo državo na območju nekdanje Jugoslavije. Področje je še neurejeno predvsem zato, ker določbe o državljanstvu drugih novonastalih držav na območju nekdanje Jugoslavije zelo omejujejo ali celo prepovedujejo dvojno državljanstvo.

Za imigrantske populacije se je z nastankom samostojne države Slovenije položaj radikalno menjal. Poprejšnji pripadniki konstitutivnih narodov Jugoslavije, ki so se najpogosteje zaradi iskanja zaposlitve znašli na drugem območju še vedno skupne domovine, so praktično čez noč postali statistično ugotovljena manjšina z vsemi atributi ekonomskih imigrantskih skupnosti. Vsaj vprašanje domovine ostaja pri mnogih pripadnikih imigrantskih skupnosti še vedno odprto. Z nastankom nove države se radikalno spremenijo pogoji ohranjanja narodnostne identitete novodobnih narodnih skupnosti. Jeziki narodnih skupnosti izgubljajo družbeno veljavo, njihova raba se reducira na medij komunikacije med pripadniki iste narodne skupnosti. Toda tega procesa ni mogoče pripisati samo novi politični stvarnosti ali ustavni določbi, da je v Sloveniji uradni jezik slovenščina, kar je zapisano v 11. členu Ustave. Iz rezultatov popisa prebivalstva leta 1991 je mogoče razbrati, da se je erozija pomena, veljave in uporabe jezika imigrantskih skupnosti zmanjševala že v prejšnji državni ureditvi. Kako se utegnejo razvijati procesi nerazvitih adaptacij? Razvoj se mora »usmeriti proti razvitim stopnjam kulturnega pluralizma, morejo pa se ti procesi preoblikovati v akulturacijske procese in kasneje tudi v višje stopnje asimilacije«²².

Procesi nerazvite adaptacije lahko tudi stagnirajo v smeri akomodacijskih procesov ali pa se ne razvijajo in dalj časa ostajajo na nerazviti stopnji. Hipotetično je torej mogoče soditi, da so glede razvoja nerazvite adaptacije odprte različne poti.

Merjeno skozi optiko slovenskega javnega mnenja se zdi, da procesi nerazvite adaptacije v tem trenutku stagnirajo tudi zaradi prevladujočega mnenja o sprejemljivosti enostranskosti migracijske politike, ki temelji na interesih imigrantskih družb, torej na procesih nerazvite adaptacije in nerazvitega kulturnega pluralizma. To se še posebej kaže ob primerjavi s statusom, ki naj bi ga imele avtohtone narodne manjšine. Iz odgovorov na vprašanje, postavljenem v raziskavi Slovensko javno mnenje leta 1990, je ta odnos bolj razviden. Odgovori so zajeti spodaj v tabeli 6.

²² Zakon o dopolnitvi zakona o državljanstvu RS, Uradni list RS, št. 30/91.

Uradni list RS, št. 1-9/91; 81. člen: »Do dokončnosti odločbe v upravnem postopku za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije določbe tega zakona ne veljajo za državljane SFRJ, ki so državljani druge republike, in v roku šest mesecev od uveljavitve zakona o državljanstvu Republike Slovenije zaprosijo za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije po 40. členu navedenega zakona. Za državljane SFRJ, ki so državljani druge republike, ki ne zaprosijo za državljanstvo Republike Slovenije v roku iz prejšnjega odstavka ali jim je izdana negativna odločba, začnejo veljati določbe tega zakona dva meseca po preteku roka, v katerem bi lahko zaprosili za sprejem v državljanstvo Republike Slovenije, oziroma od izdaje dokončne odločbe.«

Vir: Ustavno sodišče:692. Odločba o ugotovitvi, da je zakon o tujcih v neskladju z ustavo. Uradni list RS, št. 14/1999 z dne 12. marca 1999, str. 1324.

KATERE OD SPODAJ NAVEDENIH PRAVIC NAJ USTAVA PRIZNA AVTOHTONIM NARODNIM MANJŠINAM V SLOVENIJI, ZLASTI ITALIJANOM IN MADŽAROM, KAKŠNE PA TISTIM DRŽAVLJANOM, KI SO SE V SLOVENIJO PRISELILI (ALBANCI, SRBI, HRVATI, MISLIMANI...)

	A-ZA AVTOHTONE MANJŠINE		B-ZA PRISELJENCE	
	DA	NE	DA	NE
Svobosna raba svojega jezika	83,6	15,6	55,5	43,5
Izražajo lastno kulturo	85,8	13,2	67,4	31,4
Ustanavljajo lastne kulturne organizacije in ustanove	77,0	22,1	56,2	42,9
Imajo pravico do javne uporabe nacionalnih simbolov	56,3	42,2	32,2	66,2
Razvijajo svoje gospodarske dejavnosti	77,8	21,0	61,7	37,1
Organizirajo svoj časopis, radio in tv	68,2	30,7	38,2	60,7
Oblikujejo samostojno šolstvo	53,8	45,1	24,1	74,7
Gojijo odnose z matičnim narodom	89,8	9,0	78,9	19,9
Da v območjih, kjer živijo, ustanovijo posbne narodnostne skupnosti	62,2	36,4	35,4	62,8
Da imajo svoje odbornike v občinski skupščini	77,0	21,7	50,1	48,6
Da imajo svoje poslance v republiški skupščini	72,2	26,6	41,9	56,8
Da ustanavlja lastne politične stranke	43,2	55,5	24,9	73,3

Tabela št. 6 Rezultati raziskave Slovensko javno mnenje iz leta 1990²³

²³ Peter Klinar, isti vir, str. 53.

KAKO NAJ RAVNAJO NESLOVENCİ (»iz drugih republik«), KI ŽE DALJ ČASA ŽIVIJO V SLOVENIJI?

1	- Opustijo naj svojo kulturo in jezik in sprejmejo slovensko	12,9
2	- Ohranijo naj svojo kulturo in jezik in živijo sami zase	2,2
3	- Po obdobju bivanja v Sloveniji naj se vrnejo domov	7,8
4	- Naučijo naj se slovenskega jezika in naj se prilagodijo na tukajšnje razmere, med seboj naj uporabljajo svoj jezik in gojijo svojo kulturo	60,0
5	- Omogočiti jim je treba, da se šolajo v svojem jeziku in razvijajo	8,9
6	- Ne vem, neodločen	8,1

Tabela 7 Rezultati raziskave Slovensko javno mnenje iz leta 1992

Izgrajevanje adaptacije in razvitega kulturnega pluralizma bo očitno dolgotrajen proces. Težko bi bilo trditi, da smo že dosegli črto, ki ji pravimo start. Zdi se, da je etnična odbojnost še vedno močno prisotna znotraj večinske populacije. V javno-mnenjskih raziskavah SJM je mogoče zaslediti tudi te odnose. Zelo indikativno je na primer spodaj, v tabeli 8, navedeno ugotavljanje stališč.

NAŠTELI BOMO NEKAJ BESED ALI POJMOV, VI PA TAKOJ, PO PRVEM VTISU, BREZ PREDOLGEGA RAZMIŠLJANJA OCENITE, ALI IMATE DO NJIH ZELO POZITIVEN ALI ZELO NEGATIVEN ODNOS.

Priseljenci z juga

	ZELO NEGATIVEN	NEGATIVEN	NEUTRALEN	POZITIVEN	ZELO POZITIVEN	NE VEM
SJM 91	4,9	24,8	39,6	18,4	4,1	9,0
SJM92	11,0	31,5	33,9	12,5	1,7	9,3
SJM93	10,0	33,4	36,0	11,2	2,0	7,4
SJM94	12,2	40,6	28,7	7,9	1,5	9,1

Tabela 8 Ugotavljanje stališč po Slovenskem javnem mnenju

Celotno paleto relacij, ki so združene pod skupnim naslovom negativen odnos, bo še treba raziskovati. Le tako bo mogoče narediti prvi korak k analizi elementov etnocentrizma in ksenofobije, ki jih je mogoče zaslediti tudi v slovenski družbi. Negativni predsodki in stereotipi so pogosto zaščitni znak teh pojavov. Pogosto prepričanje je, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj ter da so v ekonomskem smislu prej nekoristni kot koristni. Če si še enkrat izposodimo rezultate Slovenskega javnega mnenja za leto 1994, dobimo ustrezno potrditev v spodaj citiranih odgovorih na vprašanja (tabela 9).

OBSTAJAJO RAZLIČNA MNENJA O PRISELJENCIH, KI SO PRIŠLI IZ DRUGIH DRŽAV ALI REPUBLIK BIVŠE JUGOSLAVIJE IN ŽIVIJO V SOVENIJI (S »priseljenci« MISLIMO LJUDI, KI SO SE ZA STALNO NASELILI V SLOVENIJI).

V KAKŠNI MERI SE STRINJATE ALI NE STRINJATE Z NASLEDNJIMI TRDITVAMI?

	1	2	3	4	5	6
Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj	21,3	23,5	16,8	17,0	3,6	8,8
Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu	3,0	15,9	23,6	36,4	10,0	11,1
Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji	21,3	34,6	17,9	16,5	3,0	6,8
Zaradi priseljencev postaja Slovenija bolj odprta za nove ideje in kulture	4,2	22,9	19,2	30,5	7,3	15,8

LEGENDA: **1** – V CELOTI SE STRINJAM, **2** – STRINJAM SE, **3** – NITI SE STRINJAM NITI SE NE STRINJAM, **4** – SPLOH SE NE STRINJAM, **5** – NE VEM

Tabela 9 Mnenje o priseljenicah po SJM

Kaj zapisati ob koncu tega pregleda? Prikaz nekaterih, vendar ne vseh relacij in odnosov, ki se odvijajo med novodobnimi narodnimi skupnostmi in slovensko državo, kaže na to, da smo verjetno šele na začetku izgradnje odnosa, ki ga sociologi imenujejo **proces adaptacije in razvitega kulturnega pluralizma**. Procesi kulturnega pluralizma so povezani s procesi razvitejše, popolnejše adaptacije. Gre za ohranjanje in razvijanje etničnih posebnosti, etnične identitete, kulture ob zagotavljanju avtonomije kultur in tolerance do različnega. Procese kulturnega pluralizma štejemo med konjunktivne procese, ki pospešujejo participacijo in samoupravo etničnih skupin. So v izrazitem nasprotju s pojavi etnične stratifikacije in prisilnih asimilacij ter s teoretičnimi pogledi, ki predvidevajo preraščanje in zginevanje etničnih skupin. Kulturni pluralizem temelji na razvitih, popolnejših procesih adaptacije in drugih konjunktivnih procesih, povezan pa je tudi z integrativnimi konflikti. To bi torej pomenilo vsestransko spoštovanje prirojenih etničnih značilnosti, na katere so pripadniki etničnih skupin vezani, hkrati pa tudi pomeni upoštevanje kulturno različnega. Verjetno je to edina pot, da družba, ki jo sestavljajo različne etnične skupine, doseže ustrezno notranjo kohezivnost in integracijo. Kako se bo te problematike lotila slovenska država, je moč razpoznati le skozi parcialne politike. Za zaokrožitev integracijske politike bo treba storiti še marsikaj. Določbe 61. člena Ustave Republike Slovenije, ki se glasi: »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo,« terjajo namreč aktivno integracijsko politiko²⁴.

²⁴ Peter Klinar, isti vir, str. 48-49.

2. 5 Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih

Uvod

Države članice Sveta Evrope, podpisnice te listine,

upoštevajo, da je cilj Sveta Evrope doseči večjo enotnost med njegovimi članicami, še zlasti zato, da bi varovali in uresničevali ideale in načela, ki so njihova skupna dediščina;

upoštevajo, da varstvo zgodovinskih regionalnih ali manjšinskih jezikov v Evropi, med katerimi so nekatere v nevarnosti, da bodo sčasoma izumrli, prispeva k ohranitvi in razvoju evropskega kulturnega bogastva ter tradicij;

upoštevajo, da je pravica do uporabe regionalnega ali manjšinskega jezika v zasebnem in javnem življenju neodtujljiva pravica v skladu z načeli, vsebovanimi v Mednarodnem paktu Združenih narodov o državljanskih in političnih pravicah, ter v duhu Konvencije Sveta Evrope o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

se sklicujejo na delovanje v okviru KVSE in še zlasti na Helsinško sklepno listino iz leta 1975 ter na dokument Kopenhagenskega sestanka iz leta 1990;

se zavedajo, da varstvo in spodbujanje regionalnih ali manjšinskih jezikov v različnih evropskih državah in regijah pomembno prispevata h graditvi Evrope, temelječe na načelih demokracije in kulturne raznolikosti v okviru državne suverenosti in ozemeljske celovitosti;

upoštevajo posebne razmere in zgodovinske tradicije različnih regij evropskih držav in so se sporazumele o naslednjem:

I. DEL

Splošne določbe

1. člen

Oprelitev izrazov

V tej listini:

a) izraz »regionalni ali manjšinski jeziki« pomeni jezike:

- ki jih tradicionalno uporabljajo na določenem ozemlju države državljan te države, ki sestavljajo skupino, številčno manjšo od preostalega prebivalstva te države, in

- ki se razlikujejo od uradnega jezika ali uradnih jezikov te države.

Izraz ne vključuje niti narečij uradnega jezika ali uradnih jezikov niti države migrantov.

b) izraz »ozemlje, na katerem se uporablja regionalni ali manjšinski jezik« pomeni zemljepisno območje, na katerem se v omenjenem jeziku izraža določeno število ljudi, kar opravičuje sprejem različnih varstvenih in spodbujevalnih ukrepov, ki jih predvideva ta listina;

c) izraz »jeziki brez ozemlja« pomeni jezike, ki jih uporabljajo državljani države in ki se razlikujejo od jezika ali jezikov, ki ga ali jih uporablja preostalo prebivalstvo te države, in ki jih, kljub temu da se tradicionalno uporabljajo na ozemlju te države, ni možno povezati z določenim območjem tega ozemlja.

2. člen

Obveznosti

1. Pogodbenica se obvezuje, da bo uporabljala določbe II. dela za vse regionalne ali manjšinske jezike, ki se govorijo na njenem ozemlju in so v skladu z opredelitvijo izraza v 1. členu.
2. Za vsak jezik, določen v trenutku ratifikacije, sprejetja ali odobritve v skladu s 3. členom, se pogodbenica obvezuje, da bo uporabljala najmanj petintrideset odstavkov ali pododstavkov, izbranih med določbami III. dela te listine, med katerimi so vsaj trije izbrani iz 8. in najmanj trije iz 12. člena ter najmanj po eden iz 9., 10., 11. in 13. člena.

3. člen

Ureditev v praksi

1. Država pogodbenica v svoji listini o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi določi vsak regionalni ali manjšinski jezik ali uradni jezik, ki se manj uporablja na njenem celotnem ozemlju ali delu ozemlja in na katerega se nanašajo odstavki, izbrani v skladu z drugim odstavkom 2. člena.
2. Pogodbenica lahko kadar koli pozneje uradno obvesti generalnega sekretarja, da sprejema obveznosti, ki izhajajo iz določb katerega koli drugega odstavka te listine, ki ga ni že prej določila v svoji listini o ratifikaciji, sprejetju ali odobritvi, ali da bo uporabila prvi odstavek tega člena za druge regionalne ali manjšinske jezike ali za druge uradne jezike, ki se manj uporabljajo na njenem celotnem ozemlju ali na delu njenega ozemlja.
3. Obveznosti iz prejšnjega odstavka se štejejo za sestavni del ratifikacije, sprejetja ali odobritve in bodo imele enak učinek od dneva njihove notifikacije.

II. DEL

Doseganje ciljev in načel v skladu s prvim odstavkom 2. člena

7. člen

Cilji in načela

1. Cilji in načela, na katerih temeljijo politika, zakonodaja in praksa pogodbenic v zvezi z regionalnimi ali manjšinskimi jeziki na ozemljih, na katerih se ti jeziki uporabljajo, in glede na položaj vsakega jezika so:

a) priznanje regionalnih ali manjšinskih jezikov kot izraza kulturnega bogastva;

b) spoštovanje zemljepisnega območja vsakega regionalnega ali manjšinskega jezika, da bi s tem zagotovili, da že obstoječe ali nove upravne delitve niso ovira za spodbujanje rabe posameznega regionalnega ali manjšinskega jezika;

c) potreba po odločnem ukrepanju za spodbujanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov, da se varujejo;

d) boljše omogočanje in/ali spodbujanje ustne in pisne rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem in zasebnem življenju;

e) vzdrževanje in razvoj vezi na področjih, ki jih vključuje ta listina, med skupinami, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik in drugimi skupinami v tej državi, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik v enaki ali podobni obliki, kakor tudi vzpostavitev kulturnih odnosov z drugimi skupinami v državi, ki uporabljajo različne jezike;

f) zagotavljanje primernih oblik in sredstev za poučevanje in študij regionalnih ali manjšinskih jezikov na vseh ustreznih stopnjah;

g) zagotavljanje možnosti osebam, ki ne govorijo regionalnega ali manjšinskega jezika in živijo na območju, kjer se tak regionalni ali manjšinski jezik uporablja, da se ga učijo, če tako želijo;

h) pospeševanje študija in raziskovanje regionalnih ali manjšinskih jezikov na univerzah ali enakovrednih ustanovah;

i) pospeševanje primernih oblik transnacionalnih izmenjav na področjih, ki jih vključuje ta listina za regionalne ali manjšinske jezike, ki se uporabljajo v enaki ali podobni obliki v dveh ali več državah.

2. Pogodbenice se zavezujejo, da bodo, če še niso, odpravile vsako neupravičeno razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali dajanje prednosti glede uporabe kakega regionalnega ali manjšinskega jezika in katerih cilj je odvracati od ohranjanja ali razvoja tega jezika ali ga ogrožati.

3. Pogodbenice se obvezujejo s primernimi ukrepi pospeševati medsebojno razumevanje med vsemi jezikovnimi skupinami v državi, in to zlasti tako, da cilji vzgoje in izobraževanja v državi vključujejo spoštovanje, razumevanje in strpnost do regionalnih ali manjšinskih jezikov, ter spodbujati javna občila, da si prizadevajo za doseganje istih ciljev.

4. Pri določanju svoje politike do regionalnih ali manjšinskih jezikov pogodbenice upoštevajo izražene potrebe in želje skupin, ki uporabljajo te jezike. Spodbujati je treba, da po potrebi ustanavljajo organe za svetovanje oblastem o vseh zadevah, ki se nanašajo na regionalne ali manjšinske jezike.

5. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo mutatis mutandis uresničevale načela iz prvega do četrtega odstavka tudi za jezike brez ozemlja. Vendar pa se narava in obseg ukrepov za jezike, s katerimi se uresničuje ta listina, prožno določata ob upoštevanju potreb in želja ter ob spoštovanju tradicije in značilnosti skupin, ki uporabljajo te jezike.

III. DEL

Ukrepi za pospeševanje rabe regionalnih ali manjšinskih jezikov v javnem življenju v skladu z obveznostmi, prevzetimi v drugem odstavku 2. člena

8. člen

Izobraževanje

1. Glede izobraževanja se pogodbenice obvezujejo, da bodo na ozemlju, na katerem se ti jeziki uporabljajo, v skladu s položajem vsakega od teh jezikov in brez poseganja v poučevanje uradnega jezika ali uradnih jezikov države:

a)

- zagotovile možnost za predšolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- zagotovile možnost, da znaten del predšolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;

b)

- zagotovile možnost za osnovnošolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- zagotovile možnost, da znaten del osnovnošolskega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- zagotovile, da je v okviru osnovnošolskega izobraževanja poučevanje ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikov sestavni del učnega načrta;

c)

- zagotovile možnost za srednješolsko izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- zagotovile možnost, da znaten del srednješolskega izobraževanja poteka v ustreznem regionalnem ali manjšinskem jeziku;

d)

- zagotovile možnost za strokovno in poklicno izobraževanje v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- zagotovile možnost, da znaten del strokovnega in poklicnega izobraževanja poteka v ustreznih regionalnih ali manjšinskih jezikih;

e)

- zagotovile možnost za univerzitetno in drugo visoko- in višješolsko izobraževanje v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- zagotovile možnost za študij teh jezikov kot univerzitetnega in visoko- ali višješolskega predmeta;

f)

- poskrbela za zagotavljanje tečajev za izobraževanje odraslih in nenehnega izobraževanja, ki se pretežno ali v celoti izvajajo v regionalnih ali manjšinskih jezikih;

g) sprejele predpise za zagotovitev poučevanja zgodovine in kulture, katerih odraz je regionalni ali manjšinski jezik;

h) zagotovile osnovno in nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki je potrebno za uresničevanje pododstavkov a do g, ki jih je pogodbenica sprejela.

2. Za ozemlja, na katerih se regionalni ali manjšinski jezik tradicionalno ne uporabljajo, se pogodbenice glede izobraževanja obvezujejo, da bodo dovolile, spodbujale ali zagotovile poučevanje v regionalnem ali manjšinskem jeziku ali poučevanje regionalnega ali manjšinskega jezika na vseh ustreznih stopnjah izobraževanja, če to opravičuje število tistih, ki uporabljajo regionalni ali manjšinski jezik.

9. člen

Sodne oblasti

1. Pogodbenice se obvezujejo, da bodo za sodna okrožja, v katerih število prebivalcev, ki uporabljajo regionalne ali manjšinske jezike, upravičuje spodaj navedene ukrepe, glede na položaj posameznega jezika in pod pogojem, da po mnenju sodnika uporaba ugodnosti, ki jih daje ta odstavek, ne ovira pravilnega sojenja:

a) v kazenskih postopkih

- zagotovile, da sodišča na zahtevo ene od strank vodijo postopke v regionalnih ali manjšinskih jezikih, in/ali
 - zajamčile obtožencu pravico do uporabe njegovega regionalnega ali manjšinskega jezika in/ali
 - zagotovile, da se zahteve in dokazi, ne glede na to, ali so pisni ali ustni, ne bodo šteli za nesprejemljive samo zato, ker bodo izraženi v regionalnem ali manjšinskem jeziku, in/ali
 - omogočile, da se dokumentacija v zvezi s sodnimi postopki na zahtevo predloži v določenih regionalnih ali manjšinskih jezikih,
- po potrebi s pomočjo tolmačev in prevodov brez dodatnih stroškov za prizadete osebe.

11.člen

Javna glasila

1. Pogodbenice se obvezujejo, da za uporabnike regionalnih ali manjšinskih jezikov na ozemljih, na katerih se ti jeziki govorijo, v skladu s položajem vsakega jezika, stopnjo posredne ali neposredne pristojnosti organov javne oblasti in njihovih pooblastil ali vloge na tem področju ter ob spoštovanju načela neodvisnosti in samostojnosti javnih glasil:

a) v obsegu, v katerem radio in televizija opravljata poslanstvo javne službe

- zagotovijo ustanovitev vsaj ene radijske postaje in enega televizijskega kanala v regionalnih ali manjšinskih ali
- spodbujajo in/ali omogočajo produkcijo in distribucijo avdio in avdiovizualnih del v regionalnih ali manjšinskih jezikih;

d)

- spodbujajo in/ali omogočajo ustanovitev in/ali vzdrževanje vsaj enega časopisa v regionalnih ali manjšinskih jezikih ali
- spodbujajo in/ali omogočajo redno objavljanje časopisnih člankov v regionalnih ali manjšinskih jezikih.

Iz zakona o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (MERLJ)

3. člen

Za izvajanje tega sporazuma skrbi Ministrstvo za zunanje zadeve.

4. člen

Republika Slovenija ob deponiranju listine o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih generalnemu sekretarju Sveta Evrope sporoči, da sta na ozemlju Republike Slovenije regionalna ali manjšinska jezika v smislu te listine italijanski in madžarski jezik.

2. 6 Uporaba listine v Republiki Sloveniji

1. Poročilo odbora strokovnjakov o uporabi listine v Sloveniji

Slovenija je podpisala Evropsko listino o regionalnih ali manjšinskih jezikih 3. julija 1997 in jo ratificirala 4. oktobra 2000. Za Slovenijo je začela veljati 1. januarja 2001. ob deponiranju listine o ratifikaciji je Slovenija izjavila, da sta regionalna ali manjšinska jezika v Sloveniji madžarski in italijanski jezik. Izjavila je tudi, da bo v skladu s petim odstavkom 7. člena listine smiselno uporabljala določbe prvega do četrtega odstavka tudi za romski jezik.

Hrvaški jezik

Po različnih podatkih, ki jih je zbral odbor strokovnjakov, je navzočnost hrvaškega jezika v Sloveniji starodavna. Najstarejše in največje poselitveno območje je v današnji Beli krajini. Od leta 1094 do 15. stoletja je bilo to območje del zagrebške škofije. V 16. stoletju so se v Beli krajini naselili še hrvaško govoreči ljudje, ki so pribežali pred Turki z dalmatinske obale. Od takrat dalje sta bila hrvaški jezik in kultura zelo pogosta v Beli krajini.

Srbski jezik

Navzočnost srbskega jezika na današnjem slovenskem ozemlju sega vsaj do 16. stoletja, ko so se Srbi z bližnjega vojaškega obmejnega pasu, znanega kot Vojna krajina (danes na Hrvaškem), ki jo je Avstro-ogrsko monarhija oblikovala kot obrambno črto proti Turkom, preselili v Belo krajino.

Informacije, ki so jih odboru strokovnjakov priskrbeli predstavniki srbskega jezika ob obisku na kraju samem, pa kažejo na drugi val srbsko govorečih ljudi s konca 19. in začetka 20. stoletja, zlasti v večja mesta. Skupni podatki, kolikor je mogoče ugotoviti za nazaj, prikazujejo, da je leta 1953 v Sloveniji živelo 11 000 etničnih Srbov, leta 1961 jih je bilo 13 000, leta 1981 že 42 000 in leta 1991 skupaj 47 000. Podatki iz popisa prebivalstva iz leta 2002 in o razširjenosti srbsko govorečih na slovenskem ozemlju odboru strokovnjakov niso znani. Je pa 1,6 % prebivalca Slovenije ob popisu prebivalstva leta 2002 izjavilo, da je srbsčina njihov materni jezik.

2. Ocena odbora v zvezi z II. In III. delom listine

Glede na informacije, ki jih je sprejel odbor strokovnjakov, se pojavlja vprašanje, ali je hrvaški, srbski ali bošnjaški jezik sploh mogoče obravnavati kot jezike, ki se tradicionalno uporabljajo v Sloveniji v smislu odstavka a 1. člena listine.

Po mnenju vlade so se te jezikovne skupnosti naselile na območju Slovenije v nekdanji Jugoslaviji zlasti v sredini 60. in zgodnjih 80. letih prejšnjega stoletja.

Jeziki teh jezikovnih skupin niso priznani kot regionalni ali manjšinski jeziki v pomenu listine. Kot je navedla vlada, slovenski organi teh jezikov ne priznavajo za avtohtone. Opredeljeni so kot jeziki migrantov, zato so njihovi govorniki zajeti v Resoluciji o migracijski politiki Republike Slovenije, ki jo je vlada sprejela 25. julija 2002 in obravnava položaj »državljanov držav jugoslovanske federacije« ali kot jeziki, ki jih govorijo »novodobne manjšine« ali »novodobne narodne skupnosti«, ki niso avtohtone.

3 PRAKTIČNI DEL NALOGE

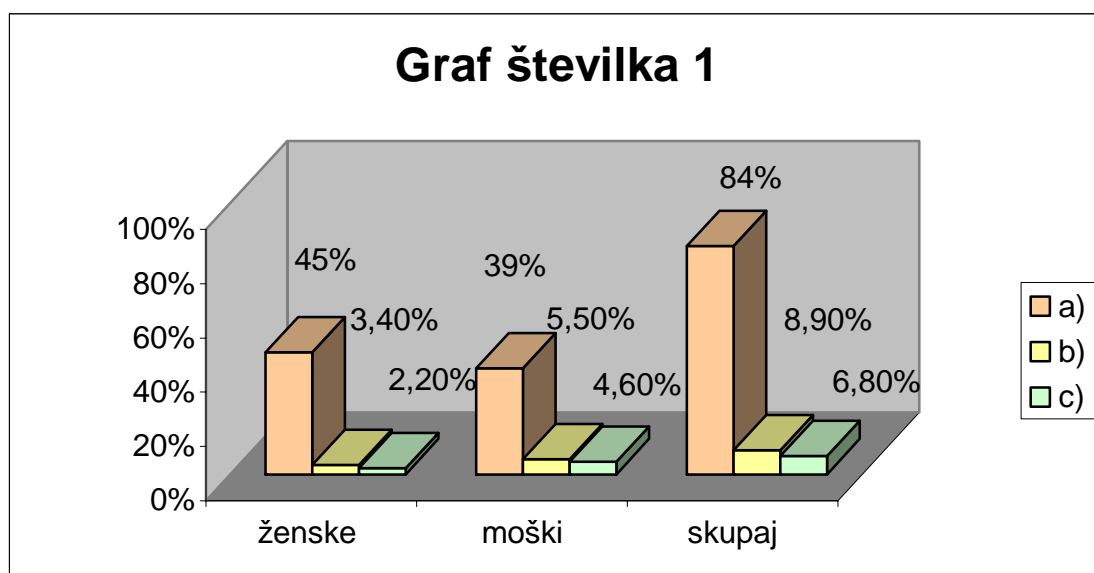
Interpretacija rezultatov raziskovalne naloge

1. Ali vam je znano, da v Sloveniji živijo tudi državljani neslovenske narodnosti, ki jim drugače rečemo nacionalne ali etnične manjšine?

- a) Da, to dejstvo mi je znano.
- b) Ne, v Sloveniji so državljani samo Slovenci, vsi drugi prebivalci pa tujci.
- c) O tem nisem razmišljal/-a.

	ženske	moški	skupaj	ženske	moški	skupaj
a)	392	340	732	45%	39%	84%
b)	30	48	78	3,4%	5,5%	8,9%
c)	20	40	60	2,2%	4,6%	6,8%

S prvim vprašanjem smo hoteli izvedeti, ali ljudje v Sloveniji razlikujejo med pojmi prebivalstvo, etnične manjšine in državljani. Izkazalo se je, da velika večina vprašanih zelo dobro pozna razlike med postavljenimi pojmi. Samo slabih deset odstotkov vprašanih meni, da v strukturo slovenskih državljanov sodijo samo Slovenci in da so drugi tujci. Če pogledamo spolno strukturo vprašanih, lahko vidimo, da so ženske v primerjavi z moškimi bolj informirane o političnih dejstvih v Sloveniji. Dejstvo je, da velika večina slovenskega prebivalstva ve, da so državljani Slovenije ne samo Slovenci, temveč še drugi prebivalci pripadniki drugih narodov.

2. Napišite imena največ treh nacionalnih oz. etničnih manjšin, ki so po vašem mnenju najštevilčnejše v Sloveniji.

	ženske	moški
Italijani	220	206
Romi	96	134
Madžari	210	184
Avstrijci	72	44
Srbi	164	140
Bosanci	96	114
Muslimani	56	34
Hrvati	120	144
Albanci	52	46
Aborigini	0	2
Avtohtono	0	2
Afganistanci	0	2
Bivša Juga	6	6
Neopredeljeni	56	140
Bošnjaki	24	6
Romuni	12	2
Nemci	6	2
Sinti	0	2
Makedonci	6	6
Šiptarji	6	28
Slovenci	4	2
Francozi	4	0
Turki	8	6
Slovaki	0	4
Ukrajinci	2	2
Klošarji	2	0
Črnogorci	4	2
Moldavci	4	6
Balkanski narodi	0	2
Srbo-Hrvati	0	2
Poljaki	4	0
Kosovci	2	2
Cigani	2	2
Zamejci	4	2
Koroški - Slovenci	2	2
Švicarji	0	2
Norvežani	0	2
Grki	0	2
Piranci	0	2

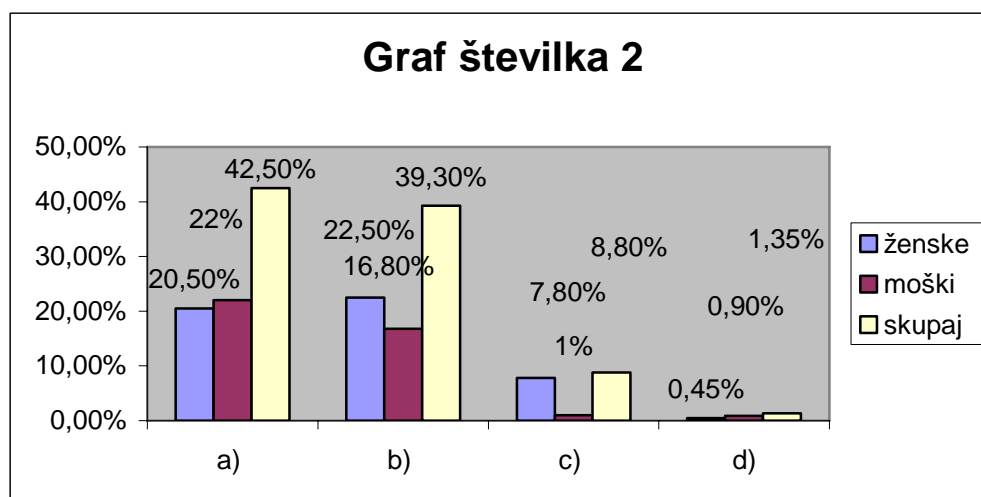
Italijani, Madžari, Srbi in Hrvati so po mnenju anketiranih najštevilčnejše etnične skupine, ki živijo v Sloveniji. Odgovori na drugo vprašanje kažejo, da večina misli, da so Italijani in Madžari najštevilčnejša etnična skupina v Sloveniji. Takšni rezultati so posledica ustavnega zagotavljanja statusa tema dvema kategorijama iz kroga etničnih oziroma nacionalnih manjšin. Te manjšine so namreč dobile izjemno transparentne pravne institute, ki ne samo, da zagotavljajo varstvo njihovih pravic, ampak hkrati predstavljajo izjemno sredstvo propagiranja njihove navzočnosti na ozemlju Slovenije.

3. V Sloveniji ustava RS samo avtohtonim manjšinam priznava status nacionalnih manjšin in jim zagotavlja vse posebne pravice in svoboščine v skladu z mednarodnimi standardi.

- a) To je pravilna rešitev.
- b) Ne, to ni pravilna rešitev, ker ne obravnava vseh manjšin enako.
- c) Ne vem, kaj je to avtohtona manjšina.
- d) Drugo

	ženske	moški	skupaj	ženske	moški	skupaj
a)	178	192	370	20,5%	22%	42,5%
b)	196	146	342	22,5%	16,8%	39,3%
c)	68	78	146	7,8%	1%	8,8%
d)	4	8	12	0,45%	0,9%	1,35%

V Sloveniji ustava RS samo avtohtonim manjšinam priznava status nacionalnih manjšin in jim zagotavlja vse posebne pravice in svoboščine v skladu z mednarodnimi standardi. Takšnega mnenja je relativna večina vprašanih prebivalcev Slovenija. Relativna večina, ki misli, da je tako pravilno in prav, svoja mnenja najbrž utemeljuje na podlagi ustavnih rešitev, ki imajo najvišjo pravno moč. Skoraj štirideset odstotkov tistih, ki menijo, da tovrstna ustavna rešitev ni pravilna s stališča načela o enakopravnosti, je resen podatek, ki ga je treba upoštevati ob morebitni preveritvi položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin v slovenski ustavi. Zanimivo je, da so ženske pri tem vprašanju večinsko za enakopraven položaj manjšin v Sloveniji, ne glede na to, kako je to vprašanje urejeno v slovenski ustavi. Takšen podatek pove, da sta ženski in moški princip različna tudi na področju razumevanja politike in političnih procesov.

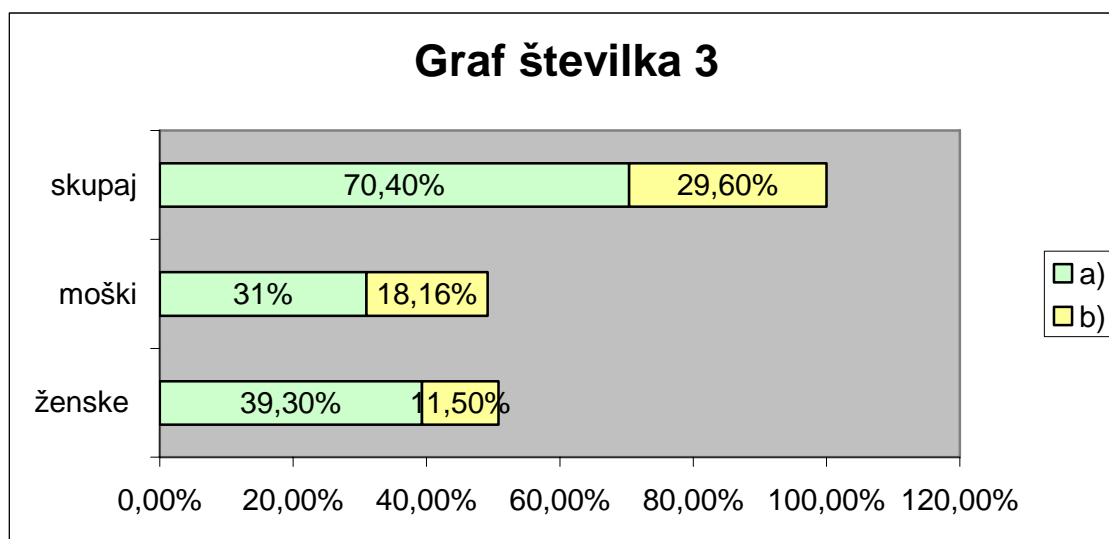

4. Naša Ustava v svojem 63. členu italijanski in madžarski etnični manjšini priznava položaj nacionalnih manjšin, hrvaške in srbske etnične manjšine pa ne omenja.

- a) Takšna rešitev ni pravilna, ker je v nasprotju z načelom enakopravnosti.
 b) Takšna rešitev je pravilna.

	ženske	moški	skupaj	ženske	moški	skupaj
a)	342	270	612	39,3%	31%	70,4%
b)	100	158	258	11,5%	18,16%	29,6%

S tem vprašanjem smo hoteli še bolj konkretno vprašati volivce, kaj mislijo o sedanjem ustavno-pravnem položaju srbske in hrvaške etnične skupnosti oziroma nacionalne manjšine v Sloveniji. Ustavna rešitev, ki italijanski in madžarski etnični skupnosti daje status nacionalnih manjšin, srbsko in hrvaško manjšino pa niti ne omenja (najbrž zato, ker te dve skupnosti v Sloveniji obravnavajo kot migrante), se veliki večini vprašanih, kar je 70,4%, zdi nesprejemljiva. Tudi v tem primeru je zelo očitno, da so ženske bolj prepričljive oziroma da v večjem številu nasprotujejo neenakopravnem položaju etničnih manjšin.

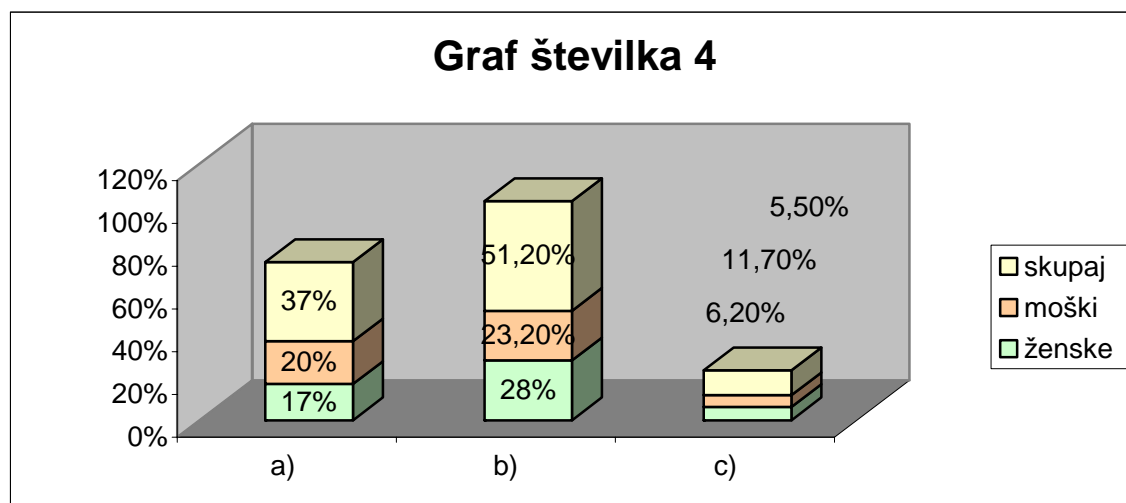

5. Ali bi podprli izenačitev pravic vseh etničnih manjšin v Sloveniji?

- a) Ne, ne bi podprl/-a izenačevanje vseh etničnih manjšin v njihovih pravicah.
- b) Sem zato, da bi vse etnične manjšine Slovenije imele enake pravice.
- c) O neenakem položaju manjšin v Sloveniji ničesar ne vem.

	ženske	moški	skupaj	ženske	moški	skupaj
a)	148	174	322	17%	20%	37%
b)	244	202	446	28%	23,2%	51,2%
c)	54	48	102	6,2%	5,5%	11,7%

Na vprašanje, ali bi podprli izenačitev etničnih manjšin v njihovih pravicah v Sloveniji, smo dobili nekoliko drugačne rezultate, kot bi jih sicer pričakovali glede na odgovore na vprašanja štiri in tri. 37 % anketiranih ne bi podprlo izenačitev etničnih skupin v njihovih pravicah. 51,2 % pa jih je mnenja, da se etnične skupnosti oziroma nacionalne manjšine v Sloveniji izenači v njihovih pravicah ter se jim določi enakopraven pravni položaj. V povezavi s prejšnjimi vprašanji pod zaporedno številko tri in štiri zasledimo lahko večji odstotek žensk, ki so za izenačitev ustavnopravnega položaja vseh etničnih manjšin v Sloveniji. Skoraj 12% vprašanih ničesar ne ve o neenakopravnem položaju etničnih skupnosti v Sloveniji. Mnenja smo, da je ta odstotek bistveno večji, gre samo zato, da je večina povzela informacijo o neenakem položaju iz naših vprašanj in se je odločala na temelju poslanstva vrednote, ki ji rečemo enakopravnost oziroma prepoved diskriminacije.

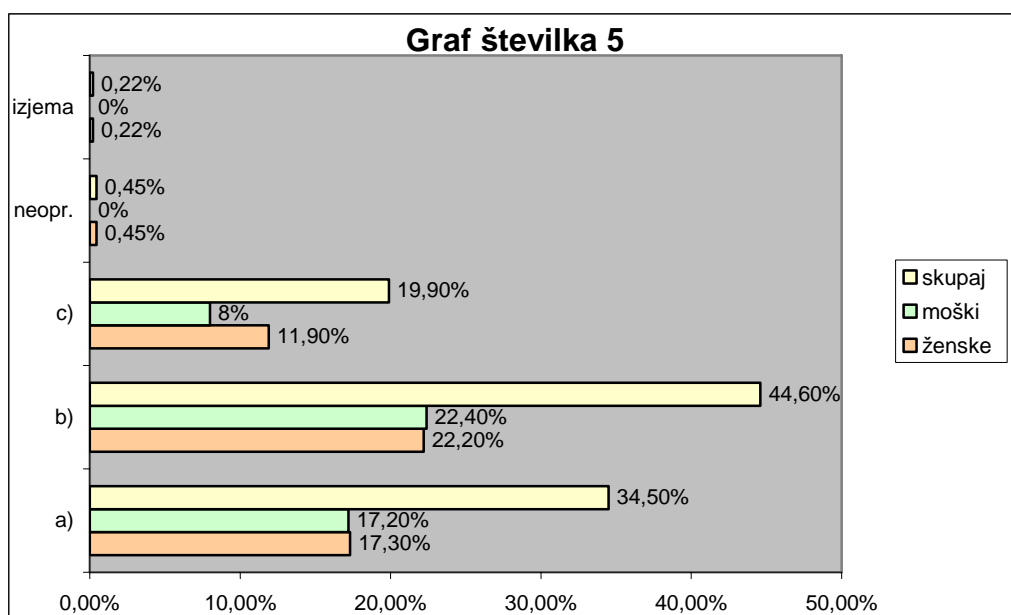

6. Obstoj etničnih manjšin v državah sodobnega sveta je politična realnost, ki pa lahko ima različne učinke na prihodnost nacionalnih držav in matičnega naroda.

- a) Manjšine bogatijo državo, v kateri živijo in pozitivno delujejo na povezovanje med narodi in državami.
- b) Manjšine finančno obremenjujejo in politično ogrožajo države, v katerih živijo in so lahko tudi predmet spora med državami.
- c) Ne vem, kako manjšine vplivajo na sožitje v državi, v kateri živijo.

	ženske	moški	skupaj	ženske	moški	skupaj
a)	151	150	301	17,3%	17,2%	34,5%
b)	194	195	389	22,2%	22,4%	44,6%
c)	104	70	174	11,9%	8%	19,9%
neopr.	4	0	4	0,45%	0%	0,45%
izjema	2	0	2	0,22%	0%	0,22%

Pri šestem vprašanju smo dobili zelo zanimiv odgovor vprašanih. Zanimalo nas je, kako etnične manjšine vplivajo na državo, v kateri živijo kot manjšina in dobili presenetljiv odgovor. Presenetljiv je zato, ker relativna večina vprašanih verjame, da manjšine finančno obremenjujejo in politično ogrožajo države, v katerih živijo. Poleg tega je relativna večina vprašanih mnenja, da so manjšine lahko predmet spora med matično in domicilno državo. Presenetljivost vidimo v naslednjih dejstvih. Prvič, absolutna večina vprašanih ni za razlikovanje med manjšinami, so za enakopravnost v pravicah in v ustavnopravni ureditvi položaja vseh, ne glede na to, ali so tako imenovane avtohtone ali neavtohtone. Drugič, v letu multikulturalnosti in multietničnosti kot načela oblikovanja demokratičnih skupnosti ima relativna večina vprašanih odklonilno mnenje o manjšinah. Tretjič, predpostavljamo, da je lahko na mnenje vprašanih vplivalo dejstvo nasilne in enostranske secesije albanske manjšine od mednarodno priznane države Srbije, utemeljene na etnični osnovi.

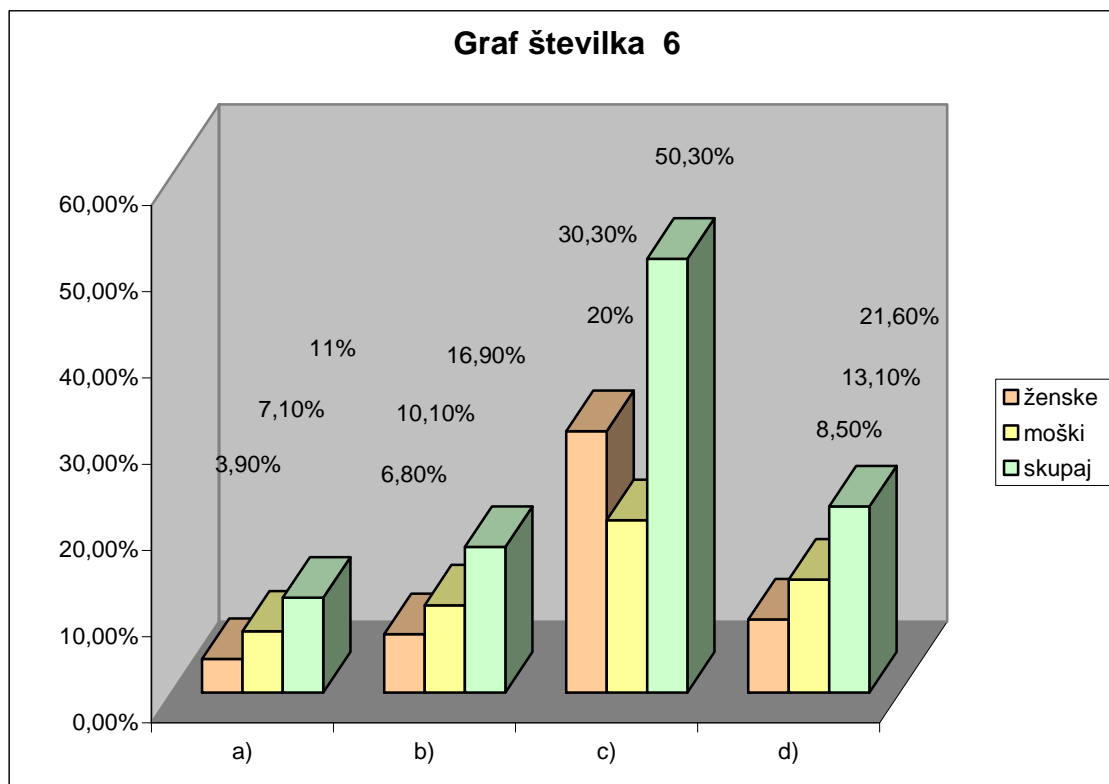

7. Kako na splošno ocenjujete pravno ureditev položaja etničnih manjšin v Sloveniji danes?

- a) Z oceno odlično.
- b) Z oceno prav dobro.
- c) Z oceno dobro.
- d) Z oceno slabo.

	ženske	moški	skupaj	ženske	moški	skupaj
a)	34	62	96	3,9%	7,1%	11%
b)	60	88	148	6,8%	10,1%	16,9%
c)	264	174	438	30,3%	20%	50,3%
d)	74	114	188	8,5%	13,1%	21,6%

Slovenski volivci, sodeč po rezultatih raziskave (50,3%), ureditev položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin ocenjujejo z oceno dobro. Glede na vrednosti odgovorov na vprašanja štiri in pet bi bilo pričakovati bolj kritično oceno ženskega dela volilnega telesa. Toda, to se ni zgodilo. Mogoče je tudi zanimiv podatek, da več kot 1/5 vprašanih meni, da je ustavno-pravna rešitev položaja etničnih manjšin slaba. Na koncu, sodeč po rezultatih te raziskave, ni težko zaključiti, da je vprašanje ureditve položaja etničnih manjšin za volivce in volivke pretrd oreh oziroma predstavlja problem.

4 OVREDNOTENJE HIPOTEZ

Hipoteza 1: Predpostavljamo, da se slovenski državljani ne strinjajo z načinom ustavno-pravne ureditve položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin, ki ne obravnava vseh manjšin na enak način.

To hipotezo lahko potrdimo, saj je 70,4 % vprašanih odgovorilo, da se ne strinjajo z načinom ustavno-pravne ureditve položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin, ker je v nasprotju z načelom enakopravnosti.

Hipoteza 2: Predpostavljamo, da bi prebivalci Slovenije na referendumu o ustavno-pravnem položaju etničnih manjšin podprli rešitev o enakopravnem položaju vseh manjšin ne glede na politično delitev na avtohtone in migracijske manjšine.

Ta hipoteza je potrjena, saj je 51,2 % anketirancev odgovorilo, da so za to, da bi vse etnične manjšine Slovenije imele enake pravice.

Hipoteza 3: Predpostavljamo, da večina ljudi v Sloveniji verjame, da manjšine bogatijo domicilno državo (državo, v kateri živijo) ter da pozitivno delujejo na povezovanje med narodi in državami.

To hipotezo ovržemo, saj manjšine finančno obremenjujejo in politično ogrožajo države, v katerih živijo in so lahko tudi predmet spora med državami.

Hipoteza 4: Menimo, da večina prebivalcev Slovenije podpira idejo o tem, da se vsem pripadnikom narodov nekdanje skupne države Jugoslavije, ki živijo v Sloveniji, prizna status nacionalnih oz. etničnih manjšin.

To hipotezo ovržemo, saj je 42,5 % vprašanih odgovorilo, da se prizna status nacionalnih oz. etničnih manjšin samo avtohtonim prebivalcem.

Hipoteza 5: Večina ljudi v Sloveniji ustavno-pravno ureditev položaja etničnih manjšin ocenjuje kot dobro.

Ta hipoteza je potrjena, saj je 50,3 % vprašanih odgovorilo, da ustavno pravno ureditev položaja etničnih manjšin ocenjuje kot dobro.

5 ZAKLJUČEK

Na temelju dobljenih rezultatov s področja primarnih in sekundarnih raziskav lahko zaključimo, da na področju ustavno-pravnega urejanja položaja etničnih oziroma nacionalnih manjšin v Sloveniji obstaja vrsta nedoslednosti in pravnih praznin. Ena izmed številnih nedoslednosti je problem delitve manjšin na avtohtone in neavtohtone. Gre namreč za to, da v strokovnih in znanstvenih krogih ni dosežen konsenz v zvezi s pogoji, ki bi določali, kdaj gre za avtohtonost in kdaj za neavtohtonost določene etnične manjšine. Druga nedoslednost je v tem, da slovenska ustava, ki po svoji dikciji prepoveduje vsakršno diskriminacijo, dovoljuje izrazit diskriminatoren položaj nekaterih etničnih skupnosti v Sloveniji. Predvsem imamo v mislih srbsko in hrvaško etnično skupnost. Tretja nedoslednost se kaže v tem, da slovenska ureditev položaja manjšin izhaja iz pojma jeziki, ki se govorijo na ozemlju Slovenije. Treba je povedati, da takšna delitev ne omogoča pravilnega etničnega segmentiranja. Praksa izmišljevanja ali uvajanja jezikov, ki nikoli niso obstajali in šele dobivajo začetke ustvarjanja, na primer bošnjaški in črnogorski jezik, dela pomote glede opredeljevanja pojma avtohtonosti.

O priseljencih ali migrantih, sodeč po raziskavah slovenskega javnega mnenja, imajo slovenski volivci zelo slabo mnenje. Večina meni, da so priseljenci deliktno nastrojeni, da torej povečujejo število kaznivih dejanj, da zasedajo delovna mesta domačinom oziroma da jim odžirajo kruh. Skratka, odnos SJM do tako imenovanih priseljencev se je od leta 1991 do 1994 nenehno slabšal. Zato ni težko ugotoviti določeno stopnjo ksenofobije in etnocentrizma v Sloveniji. Raziskave, ki smo jih izvedli, ne kažejo novih ali drugačnih sprememb. Oblikovanje pojma priseljenci za vse tiste, ki so že pet generacij v Sloveniji, ni ustrezno in je z etičnega vidika celo žaljivo. Poleg tega, zaposlovanje in preseljevanje znotraj ene svoje države v času Jugoslavije, zelo relativizira pojem priseljenci. Mnenja smo, da je pojem priseljenci, zlasti za Hrvate in Srbe pojem, ki ne ustreza njegovi vsebini in je nesprejemljiv kot podlaga za ureditev položaja teh etničnih skupin v Sloveniji.

V praktičnem delu naloge smo prav tako prišli do nekaterih zelo zanimivih ugotovitev. Večina ljudi v Sloveniji, ki so bili zajeti v procesu anketiranja, je mnenja, da je potrebno položaj etničnih manjšin urediti na načelu enakopravnosti, ne glede na njihovo število in ne glede na to, ali jih slovenska komisija šteje ali ne šteje za avtohtona ljudstva. Zelo zanimivo je, da so ženske tisti del volilnega telesa, ki je bolj toleranten do manjšin. Ženske so torej manj ksenofobične v primerjavi z moškimi. Po drugi strani pa je zanimiva ugotovitev, da tudi danes slovenska javnost nima pozitivnega mnenja o vlogi ali poslanstvu etničnih oziroma nacionalnih manjšin v meddržavnih odnosih. Menimo, da bo Slovenija v bodoče morala drugače obravnavati položaj etničnih manjšin in s spremembo ustave zagotoviti sedaj odsotne enakopravnosti, ki je zapisana v temelju slovenske ustave.

6 LITERATURA

- 1) Petrič, Ernest. 1977. Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin. Maribor: Obzorja. Str. 53-54.
- 2) Turk, Danilo. 1979. Študija OZN o pravicah pripadnikov manjšin. Razprave in gradivo, 9-10. Str. 13.
- 3) Capotorti, Francesco. 1991. Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. New York: United Nations.
- 4) Devetak, S. 1991. Pravice do različnosti. Maribor: Iscomet. Str. 102-104. Declaration on the elimination of all forms of intolerance and of discrimination based on religion or belief (G.A.Res.36/55,G.A.O.R.,36th Sess., 1981).
- 5) Declaration on the elimination of all forms of religious intolerance(A/RES/48/128), 1993.
- 6) Jose R. Martinez Cobo. 1986. Study of the Problem of Discrimination Against Indigenous Population. Vol.1-4, United Nations.
- 7) International Human Rights (Text & Materials). 1997. London: Rebecca Wallace (ur.), Sweet & Maxwell. Str. 185-197.
- 8) Third Decade to Combat Racism and Racial Discrimination (A/RES/48/91). International Human Rights (Text&Materials). 1997. London: Rebecca Wallace (ur.), Sweet&Maxwell.s Str. 173-180.
- 9) Velikonja, Mitja. Masade duha. 1996. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. Str. 51. United Nations Treaty Series (UNTS), Vol. 999. Str. 171.
- 11) Zakon o dopolnitvi zakona o državljanstvu RS, Uradni list RS, št. 30/91.

7 PRILOGE

- Anketni list

POSLOVNO-KOMERCIALNA ŠOLA CELJE
Poklicna in strokovna šola
Kosovela 4
3000 Celje

A N K E T N I L I S T

PRAVNA UREDITEV POLOŽAJA ETNIČNIH MANJŠIN V RS

Raziskovalki: Maja Kopusar in Lea Okorn, 4.a
Mentor: Dr. Božidar Veljković, prof.

1. Ali vam je znano, da v Sloveniji živijo tudi državljani neslovenske narodnosti, ki jih imenujemo nacionalne ali etnične manjšine?

Obkrožite samo en odgovor.

- a) Da, to dejstvo mi je znano.
- b) Ne, v Sloveniji so državljani samo Slovenci, vsi drugi prebivalci pa tujci.
- c) O tem nisem razmišljal/-a.

2. Na spodaj postavljeno tridelno prazno črto napišite imena največ treh nacionalnih oz. etničnih manjšin, ki so po vašem mnenju najštevilčnejše v Sloveniji.

a) _____ b) _____ c) _____

3. V Sloveniji ustava RS samo avtohtonim manjšinam priznava status »nacionalnih manjšin« in jim zagotavlja vse posebne pravice in svoboščine v skladu z mednarodnimi standardi.

Obkrožite samo en odgovor.

- a) To je pravilna rešitev.
- b) Ne, to ni pravilna rešitev, ker ne obravnava vseh manjšin enako.
- c) Ne vem, kaj je to avtohtona manjšina.
- d) Ali vaš odgovor: _____

4. Naša Ustava v svojem 63. členu italijanski in madžarski etnični manjšini priznava položaj nacionalnih manjšin, hrvaške in srbske etnične manjšine pa niti ne omenja.

Obkrožite samo en odgovor.

- a) Takšna rešitev ni pravilna, ker je v nasprotju z načelom enakopravnosti.
- b) Takšna rešitev je pravilna (lahko dopišete svoje mnenje, zakaj je tako pravilno).

5. Ali bi podprli izenačitev pravic vseh etničnih manjšin v Sloveniji?

Obkrožite samo en odgovor.

- a) Ne, ne bi podprl/-a izenačevanja vseh etničnih manjšin v njihovih pravicah.
- b) Sem zato, da bi vse etnične manjšine Slovenije imele enake pravice.
- c) O neenakem položaju manjšin v Sloveniji ničesar ne vem.

6. Obstoj etničnih manjšin v državah sodobnega sveta je politična realnost, ki pa lahko ima različne učinke na prihodnost nacionalnih držav in matičnega naroda.

Obkrožite samo en odgovor.

- a) Manjšine bogatijo državo, v kateri živijo in pozitivno delujejo na povezovanje med narodi in državami.
- b) Manjšine finančno obremenjujejo in politično ogrožajo države, v katerih živijo in so lahko tudi predmet spora med državami.
- c) Ne vem, kako manjšine vplivajo na sožitje v državi, v kateri živijo.

7. Kako na splošno ocenjujete pravno ureditev položaja etničnih manjšin v Sloveniji danes?

Obkrožite samo en odgovor.

- a) Z oceno odlično.
- b) Z oceno prav dobro.
- c) Z oceno dobro.
- d) Z oceno slabo.

SPOL:	Ž	M
STAROST:		
a) do 40 let		b) nad 40 let
IZOBRAZBA:		
a) osnovna in srednja		b) višja in visoka
Etnična pripadnost:		
a) Slovenec(-ka)		b) Neslovenec(-ka)

Hvala za vaše sodelovanje in pomoč pri izdelavi naloge.